

The image shows the front cover of an old book. The cover is decorated with a traditional marbled paper pattern, often called 'stone' or 'shell' marbling, featuring large, irregular, organic shapes in shades of brown, tan, and yellow, set against a background of green and reddish-pink veins. The book's spine is visible on the left side. In the bottom-left corner, there is a small, octagonal library label with a blue border and a white background. The label contains the handwritten text 'Ch' on the top line and '2591' on the bottom line.

Ch
2591

EVTROPII
BREVIARIVM
HISTORIAE
ROMANAE.

EDITIO, AD
OPTIMAS EDITIONES
RECUSA.

WIRCEBURGI,
Sumtibus JOAN. JACOBI STAHEL;

M DCC LXXVIII.

DOMINO VALENTI
MAXIMO PERPETVO
AVGVSTO.

*Res Romanas, ex voluntate mansuetudinis tuae,
ab urbe condita ad nostram memoriam, quae in
negotiis vel bellicis vel civilibus eminebant, per
ordinem temporum breui narratione collegi strictim,
additis etiam his, quae in principum vita egre-
gia exstiterunt; ut tranquillitatis tuae possit mens
diuina laetari, prius se illustrium viro-
rum facta in administrando imperio secutam,
quam cognosceret lectione.*

E V T R O P I I
BREVIARIUM
HISTORIAE ROMANAE.
LIBER PRIMVS.

C A P. I.

Romanum imperium, quo neque ab exordio ullum fere minus, neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, a ROMVLO exordium habet; qui Reae Silviae Vestalis virginis filius, & (quantum putatus est) Martis, cum REMO fratre, uno partu editus est. Is cum inter pastores latrocinnaretur, octodecim annos natus urbem exiguam in Palatino monte constituit, XI. kal. Maii, Olympiadis sextae anno tertio, post Troiae excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo nonagesimo quarto.

CAP.

CAP. II. Condita ciuitate, quam ex nomine suo **ROMAM** vocauit, haec fere egit: Multitudinem finitimorum in ciuitatem recepit: centum ex senioribus legit, quorum consilio omnia ageret, quos senatores nominauit propter senectutem. Tunc cum uxores ipse et populus non haberent, inuitauit ad spectaculum ludorum vicinas urbis Romae nationes, atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum iniuriam, Caeninenses vicit, Antemnates, Crustuminos, Sabinos, Fidenates, Veientes; haec omnia oppida urbem cingunt. Et cum orta subito tempestate non comparuisset, anno regni trigesimo septimo, ad deos transisse creditus est et consecratus. Deinde Romae per quinos dies senatores imperauerunt: et his regnantibus annus unus completus est.

CAP. III. Postea **NUMA POMPILIUS** rex creatus est: qui bellum quidem nullum gessit; sed non minus ciuitati, quam Romulus, profuit. Nam et leges Romanis, moresque constituit; qui consuetudine proeliorum iam latrones ac fidebarbari putabantur: et annum descripsit in decem menses, prius sine aliqua computatione confusum: et infinita Romae sacra ac templa constituit. Morbo decessit, quadragesimo (et) tertio imperii anno.

CAP. IV. Huic successit **TULLVS HOSTILIUS**. Hic bella reparauit, Albanos vicit, qui ab urbe Roma XII milliario sunt: Veientes et Fidenates, quorum alii sexto milliario absunt (ab urbe Roma,) alii octauo decimo, bello superauit: urbem ampliavit, adiecto Coelio monte. Cum triginta duobus annis regnasset, fulmine ictus, cum domo sua arsit.

CAP. V. Post hunc **ANCVS MARCIUS**, Numae ex filia nepos, suscepit imperium. Contra Latinos dimicauit: Auentinum montem ciuitati adiecit, et Ianiculum: apud ostium Tiberis ciuitatem supra mare sexto decimo milliario ubi urbe Roma condidit. Vigesimo quarto anno imperii morbo periit.

CAP. VI. Deinde regnum **PRISCVS TARQVINIVS** accepit. Hic numerum senatorum du-

plicauit; circum Romae aedificauit; ludos Romanos instituit, qui ad nostram memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos: et non parum agrorum, sublatum iisdem, urbis Romae territorio adiunxit, primusque triumphans urbem intrauit. Muros fecit, et cloacas; Capitolium inchoauit. Trigesimo octauo imperii anno per Anci filios occisus est, regis eius, cui ipse successerat.

CAP. VII. Post hunc **SERVIUS TVLIVS** suscepit imperium, genitus ex nobili femina; captiua tamen, et famula. Hic quoque Sabinos subegit: montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, urbi adiunxit: fossas circa murum duxit. Primus omnium censum ordinauit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capitum LXXXIII millia ciuium Romanorum, cum his, qui in agris erant. Occisus est XLV imperii anno, scelere generi sui Tarquinii, filii eius regis, cui ipse successerat; et filiae suae, quam Tarquinius habebat uxorem.

CAP. VIII. **LVCIVS TARQUINIUS SVPERBVS**, septimus atque ultimus regum, Volscos (quae gens ad Campaniam euntibus non longe ab urbe est) eiecit: Gabios ciuitatem, et Suessam Pometiam subegit; cum Tuscis pacem fecit; & templum Ioui in Capitolio aedificauit. Postea Ardeam oppugnans, in octauo decimo milliario ab urbe positam ciuitatem, imperium perdidit. N. m. cum filius eius, et ipse Tarquinius iunior, nobilissimam feminam Lucretiam, eandemque pudicissimam, Colatini uxorem, stuprasset, eaque de iniuria marito, et patri, et amicis quæsta fuisset, in omnium conspectu se occidit. Propter quam causam Brutus, parens et ipse Tarquinii populum concitauit, et Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui ciuitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit; veniensque ad urbem rex, portis clausis exclusus est. Cumque imperasset annos viginti quinque, cum uxore et liberis suis fugit. Ita Romae regnatum est per septem reges annis ducentis quadra-

4. iraginta tribus, cum adhuc Roma, ubi plurimum, vix usque ad quintum decimum milliarium possideret.

CAP. IX. Hinc CONSVLES coepere pro uno rege duo hac causa creari; ut, si unus malus esse voluisset, alter eum, habens potestatem similem, coereret. Et placuit, ne imperium longius, quam annum haberent, ne per diuturnitatem potestatis insolentiores redderentur, sed ciuiles semper essent, qui se post annum scirent futuros esse priuatos. Fuerunt igitur anno primo, expulsis regibus, COSS. L. Iunius Brutus, (qui maxime egerat, ut Tarquinius pelleretur) et Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiae. Sed Tarquinio Collatino statim sublata dignitas est. Placuerat enim, ne quisquam in urbe maneret, qui Tarquinius vocaretur. Ergo accepto omni patrimonio suo, ex urbe migravit, et loco ipsius factus est Valerius Publicola consul. Commouit tamen bellum urbi Romae rex Tarquinius, qui fuerat expulsus: et collectis multis gentibus, ut in regnum possent restitui, dimicauit.

CAP. X. In prima pugna Brutus consul, et Aruns Tarquini filius, inuicem se occiderunt. Romani tamen ex ea pugna victores recesserunt. Brutum Romanae matronae, defensorem pudicitiae suae, quasi communem patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola Sp. Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiae patrem: quo morbo mortuo, iterum Horatium Puluillum collegam sibi sumfit. In primis annis quinque consules habuit: cum Tarquinius Collatinus urbe cessisset propter nomen, Brutus proelio perisset, Sp. Lucretius morbo mortuus esset.

CAP. XI. Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ferente Porsena Tusciae rege: et Romam pene cepit. Verum tum quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius cum suscipi non posset in regnum, neque ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium praestaret, Tusculum se contulit, quae ciuitas non longe ab urbe

est: atque ibi per quatuordecim annos priuatus et uxore consenuit. Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt, et de his est triumphatum. Quinto anno Valerius ille Bruti collega, et IV. COS. fataliter mortuus est; adeo pauper, ut collatis a populo nummis, sumtum habuerit sepulturae: quem matronae, sicut Brutum, annum luxerunt.

CAP. XII. Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquinii ad iniuriam fieri vindicandam, ingentem collegisset exercitum, noua Romae dignitas est creata, quae **DICTATURA** appellatur, maior quam consulatus. Eodem anno etiam **MAGISTER EQVITVM** factus est, qui dictatori obsequeretur. Neque quidquam similius potest dici, quam dictatura antiqua huic imperii potestati, quam nunc tranquillitas vestra habet: maxime cum Augustus quoque Octavianus, de quo postea dicemus, et ante eum Caius Caesar, sub dictaturae nomine atque honore regnauerint. Dictator autem Romae primus fuit Larius: magister equitum primus Sp. Cassius.

CAP. XIII. Sexto decimo anno post reges exactos, seditionem populus Romae fecit, tanquam a senatu atque consulibus premeretur. Tum et ipse sibi **TRIBVNOS PLEBIS**, quasi proprios iudices et defensores, creauit, per quos contra senatum et consules tutus esse posset.

CAP. XIV. Sequenti anno Volsci bellum reparauerunt, et victi acie, etiam Coriolos ciuitatem, quam habebant optimam, perdidit.

CAP. XV. Octauo decimo anno post eiectiones reges expulsus ex urbe Q. Marcius, dux Romanorum, qui Coriolos ceperat, Volscorum ciuitatem, ad ipsos Volscos contendit iratus; et auxilia contra Romanos accepit, Romanosque saepe vicit. Usque ad quintum milliarium urbis accessit, oppugnaturus etiam patriam, legatis, qui pacem petebant, repudiatis; nisi ad eum mater Veturia, et uxor Volturnia ex urbe venissent: quarum fletu et deprecatione superatus, remouit exercitum. Atque hic secundus post

est Tarquinius fuit, qui dux contra patriam suam
esset.

CAP. XVI. Caesone Fabio et Tito Virginio
COSS. trecenti nobiles homines, qui ex Fabia fa-
milia erant, contra Veientes bellum soli susceperunt,
promittentes senatui & populo, per se omne certa-
men implendum. Itaque profecti omnes nobiles, et
qui singuli magnorum exercituum duces esse debe-
rent, in proelio conciderunt. Unus omnino super-
fuit ex tanta familia, qui propter aetatem puerilem
duci non potuerat ad pugnam. Post haec census in
urbe habitus est, et inuenta sunt ciuium capitum
CXIX millia, CCCXIX.

CAP. XVII. Sequenti anno, cum in Algido
monte, ab urbe duodecimo ferme milliario, Roma-
nus obsideretur exercitus, L. Quinctius Cincinnatus
dictator est factus: qui agrum quatuor iugerum possi-
dens, manibus suis colebat. Is cum in opere et arans
esset inuentus, sudore deterfo, togam praetextam ac-
cepit, et caesis hostibus liberavit exercitum.

CAP. XVIII. Anno CCC et altero ab urbe
condita, imperium consulare cessauit, et pro duo-
bus COSS. decem facti sunt, qui summam potesta-
tem haberent, DECEMVIRI nominati. Sed
cum primo anno bene egissent, secundo unus ex iis,
Appius Claudius, Virginii cuiusdam, qui honestis
iam stipendiis contra Latinos in monte Algido mili-
tabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pa-
ter occidit, ne stuprum a decemuiro sustineret; et
regressus ad milites, mouit tumultum. Sublata est
decemuiris potestas, ipsique damnati sunt.

CAP. XIX. Anno trecentesimo decimo quin-
to ab urbe condita, Fidenates contra Romanos re-
bellauerunt. Auxilium praestabant his Veientes, et
rex Veientium Tolumnius. Quae ambae ciuitates
tam vicinae urbi sunt, ut Fidenae sexto; Veientes
XVIII milliario absint. Coniunxerunt se his et Vol-
sci. Sed Mamercus Aemilius dictator, & L. Quin-
ctio Cincinnatus magistro equitum, victi, etiam re-
gem perdidit. Fidenae captae, et excisae.

CAP. XX. Post XX. deinde annos Veientar rebellauerunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie: mox etiam ciuitatem diu obsidens cepit, antiquissimam Italiae atque ditissimam. Post eam cepit et Faliscos, non minus nobilem ciuitatem; sed commota est ei inuidia, quasi praedam male diuisisset: damnatusque ob eam causam, et expulsus ciuitate est. Statim Galli Senones ad urbem venerunt, et victos Romanos undecimo milliaro a Roma apud flumen Alliam secuti, etiam urbem occuparunt: neque defendi quidquam, nisi Capitolium, potuit. Quod cum diu obsedissent, et iam Romani fame laborarent, a Camillo, qui in vicina ciuitate exulabat, Gallis superuentum est, grauissimeque vici sunt. Postea tamen, accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, recesserunt; sed secutus eos Camillus, ita cecidit, ut et aurum, quod his datum fuerat, et omnia, quae ceperant, militaria signa reuocaret. Ita tertio triumphans urbem ingressus est, ut appellatus secundus Romulus; quasi et ipse patriae conditor.

LIBER SECVNDVS.

C A P. I.

Anno trecentesimo sexagesimo quinto ab urbe condita, post captam autem primo, dignitates mutatae sunt, et pro duobus COSS. facti TRIBVNI MILITARES consulari potestate. Hinc iam coepit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum ciuitatem, quae per septuaginta annos bellum gesserat, vicit: et Aequorum urbem, et Sutrinorum: atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupauit, et tres simul triumphos egit.

CAP. II. Titus etiam Quinctius Cinnatus Praenestinus, qui usque ad urbis Romae portas cum bello venerant, persecutus, ad flumen Alliam vicit;

octo ciuitates, quae sub ipsis agebant, Romanis adiunxit: ipsum Praeneste adgressus, in deditionem accepit; quae omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.

CAP. III. Verum dignitas Tribunorum militarium non diu perseuerauit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri: et quadriennium ita in urbe fluxit, ut potestates ibi maiores non essent. Resumserunt tamen Tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem, et triennio perseuerauerunt. Rursus consules facti.

CAP. IV. L. Genucio, et Q. Seruilio Coss. mortuus est Camillus: honor ei secundus post Romulum delatus est.

CAP. V. T. Quinctius dictator aduersus Gallos, qui ad Italiam venerant, missus est. Hi ab urbe quarto milliario, trans Anienem fluuium confederant. Nobilissimus de senatoribus iuuenis T. Manlius, prouocantem Gallum ad singulare certamen progressus occidit: et sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi et posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt; mox per C. Sulpitium dictatorem etiam victi. Non multo post a C. Martio Tufci victi sunt: VIII millia captiuorum ex his in triumphum ducti.

CAP. VI. Census iterum habitus est. Et cum Latini, qui a Romanis subacti erant, milites praeflare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factaeque legiones decem: qui modus sexaginta, vel amplius, armatorum millia efficiebat. Paruis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat. Quae cum profectae essent aduersus Gallos, duce L. Furio, quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus, prouocauit. Tum se M. Valerius tribunus militum obtulit: et cum processisset armatus, coruus ei supra dextrum brachium sedit. Mox commissa aduersus Gallum pugna, idem coruus alis et unguibus Galli oculos verberauit, ne rectum posset adspicere. Ita a tribuno Valerio interfectus, non solum victoriam ei, sed etiam nomen dedit. Nam postea

stea idem Coruus est dictus. Ac propter hoc meritum, annorum trium et viginti COS. est factus.

CAP. VII. Latini, qui noluerant milites dare, hoc quoque a Romanis exigere coeperunt, ut unus consul ex eorum; alter ex Romanorum populo crearetur. Quod cum esset negatum, bellum contra eos susceptum est, et ingenti pugna superati sunt: ac de his perdomitis triumphatum est. Statuae consulibus ob meritum victoriae in Rostris positae sunt. (Eo anno etiam Alexandria, ab Alexandro Macedone condita est.)

CAP. VIII. Iam Romani potentes esse coeperunt. Bellum enim in centesimo et tricesimo fere milliario apud Samnitas gerebatur, qui medii sunt iater Picenum, Campanam, et Apuliam. L. Papirius Cursor cum honore dictatoris ad id bellum profectus est. Qui cum Romam redisset, Q. Fabio Maximo, magistro equitum, quem apud exercitum reliquit, praecepit, ne se absente pugnaret. Ille occasione reperta, felicissime dimicauit, et Samnitas deleuit. Ob quam rem a dictatore capitis damnatus, quod se vetante pugnasset, ingenti fauore militum et populi liberatus est; tanta Papirio seditione commota, ut pene ipse interficeretur.

CAP. IX. Postea Samnites Romanos, T. Venturio et Sp. Postumio COSS. (apud Furculas caudinas angustiis locorum conclusos) ingenti dedecore vicerunt, et sub iugum miserunt. Pax tamen a senatu et populo soluta est, quae cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt a L. Papirio consule: septem millia eorum sub iugum missa. Papirius de Samnitibus triumphauit. Eo tempore Appius Claudius censor Aquam Claudiam induxit, et viam Appiam strauit. Samnites reparato bello Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater ei Fabius Maximus legatus fuisset, et Samnitas vicit, et plura eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo COSS. contra Samnitas missi, ingentibus proeliis eos confecerunt.

Tum

am bellum cum Samnitibus per annos nouem et XL. actum sustulerunt; neque ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigauerit.

CAP. X. Interiectis aliquot annis, iterum se Gallorum copiae, contra Romanos, Tuscis Samnitibusque iunxerunt: sed cum Romam tenderent, a Cn. Cornelio Dolabella COS. deletae sunt.

CAP. XI. Eodem tempore Tarentinis, qui iam in ultima Italia sunt, bellum inditum est: quia legatis Romanorum iniuriam fecissent. Hi Pyrrhum, Epiri regem contra Romanos auxilium poposcerunt, qui ex genere Achillis originem trahebat. Is mox ad Italiam venit, tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicauerunt. Missus est contra eum consul P. Valerius Levinus, qui cum exploratores Pyrrhi cepisset, iussit eos per castra duci, ostendi omnem exercitum, tumque dimitti, ut renunciarent Pyrrho, quaecunq; a Romanis agerentur. Commissa mox pugna, cum iam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit, quos incognitos Romani expauerunt: sed nox proelio finem dedit. Levinus tamen per noctem fugit. Pyrrhus Romanos mille ostingentos cepit, eosque summo honore tractauit; occisos sepeliuit. Quos cum aduerso vulnerere et truci vultu, etiam mortuos iacere vidisset, tulisse ad coelum manus dicitur, cum hac voce: *se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contraxissent.*

CAP. XII. Postea Pyrrhus iunctis sibi Samnitibus, Lucanis, Brutiisque, Romam perrexit, omnia ferro, ignique vastauit: Campaniam depopulatus est, atque ad Praeneste venit milliario ab urbe octauo decimo. Mox terrore exercitus, qui cum consule sequebatur, in Campaniam se recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captiuis missi, ab eo honorifice suscepti sunt: captiuos sine pretio Romam misit. Vnum ex legatis Romanorum, Fabricium, sic admiratus est, ut, cum eum pauperem esse cognouisset, quarta parte regni promissa, sollicitare voluerit, ut ad se transfret; contemptusque a Fabricio est. Quare cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur,
lega-

legatum misit, qui pacem aequis conditionibus peteret, praecipuum virum, Cineam nomine, ita ut Pyrrhus partem Italiae, quam iam armis occupauerat, obtineret.

CAP. XIII. Pax displicuit: remandatumque Pyrrho a senatu est, eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tum Romani iusserunt captiuos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, quod armati capi potuissent: nec ante eos ad veterem statum reverti, quam si binorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reuersus est. A quo cum quaereret Pyrrhus, *qualem Romam comperisset?* Cineas dixit: *regum se patriam vidisse, scilicet tales illic fere omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epirum et reliquam Graeciam putaretur.* Missi sunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius et Decius Mus, consules. Certamine commisso Pyrrhus vulneratus est, elephanti interfecti, XX millia caesa hostium, et ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarentum fugatus.

CAP. XIV. Interiecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus, qui prius inter legatos sollicitari non potuerat, quarta parte regni promissa. Tum, cum vicina castra ipse et rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quae contra caput eius medicus spondisset. Tunc rex admiratus eum, dixisse fertur: *Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol a cursu suo auerti potest.* Tunc rex ad Siciliam profectus est: Fabricius, victis Samnitibus et Lucanis, triumphauit.

COSS. deinde, Curius Dentatus, et Cornelius Lentulus, aduersum Pyrrhum missi sunt: Curius contra eum pugnavit; exercitum eius cecidit, ipsum Tarentum fugauit, castra cepit. Ea die caesa hostium XXIII millia. Curius in consulatu triumphauit: primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam a Tarento mox recessit, & apud Argos, Graeciae ciuitatem, occisus est.

CAP.

CAP. XV. C. Fabio Licino, et C. Claudio Canina COSS. anno urbis conditae CCCCLXI, legati Alexandrini, a Ptolemaeo missi, Romam venerunt, et a Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt.

CAP. XVI. Quinto Ogulnio, C. Fabio Pictore COSS. Picentes bellum commouere, et ab insequentibus COSS. P. Sempronio, Appio Claudio, victi sunt; et de his triumphatum est. Conditae a Romanis ciuitates, Ariminum in Gallia, et Beneuentum in Samnio.

CAP. XVII. M. Attilio Regulo, L. Iunio Libone COSS. Salentinis in Apulia bellum indictum est: captique sunt cum ciuitate simul Brundusini, et de his triumphatum est.

CAP. XVIII. Anno CCCCLXXVII, cum iam clarum urbis Romae nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognosceretur, quae copiae Romanorum essent, census est habitus: inuenta sunt ciuium capita CCXCII millia, CCCXXXIV: quanquam a condita urbe nunquam bella cessassent. Et contra Afros bellum susceptum est primum, Appio Claudio, Q. Fulvio COSS. In Sicilia contra eos pugnatum est, et Appius Claudius de Afris et rege Siciliae Hierone triumphauit.

CAP. XIX. Insequenti anno, Valerio Marco et Otacilio COSS. in Sicilia a Romanis res magnae gestae sunt. Taurominitani, Catanenses, et praeter ea quinquaginta ciuitates in fidem acceptae sunt. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem bellum patratum est. Is cum omni nobilitate Syracusanorum pacem a Romanis impetrauit, deditque argenti talenta ducenta. Afri in Sicilia victi sunt, et de his secundo Romae triumphatum est.

CAP. XX. Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primum Romani C. Duillio et Cn. Cornelio Asina COSS. in mari dimicauerunt, paratis nauibus rostrois, quas Liburnas vocant. Consul Cornelius fraude deceptus est. Duillius commisso proelio, Carthaginensium ducem vicit, XXXI
naues

naues cepit, XIV merfit, VII millia hoſtium cepit, III occidit. Neque ulla victoria Romanis gravior fuit, quod inuicti terra, iam etiam mari plurimum poſſent. C. Aquilio Floro, L. Scipione COSS. Scipio Corſicam et Sardiniam vaſtauit, multa millia inde captiuorum abduxit, triumphum egit.

CAP. XXI. L. Manlio Volfone, M. Attilio Regulo COSS. bellum in Africam translatum eſt: contra Hamilcarem, Carthaginienſium ducem, in mari pugnatum, victusque eſt. Nam perditis LXIV nauibus, retro ſe recepit. Romani XXII amiſerunt. Sed cum in Africam tranſiſſent, primam Clypeam Africae civitatem in deditioem acceperunt. Conſules uſque ad Carthaginem proceſſerunt, multisque vaſtatis, Manlius victor Romam rediit, et XXVII millia captiuorum reduxit: Attilius Regulus in Africa remanſit. Is contra Afros aciem inſtruxit; contra tres Carthaginienſium duces dimicans, victor fuit; XVIII millia hoſtium cecidit, quinque millia, cum XVIII elephantis cepit; LXXIII ciuitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginienſes pacem a Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet niſi duriffimis conditionibus dare, Afri auxilium a Lacedaemoniis petierunt: et duce Xanthippo, qui a Lacedaemoniis miſſus fuerat, Romanorum dux Regulus victus eſt ultima pernicie. Nam duo millia tantum ex omni Romano exercitu refugerunt; quingenti cum imperatore Regulo capti ſunt: XXX. millia occiſa; Regulus ipſe in catenas coniectus.

CAP. XXII. M. Aemilio Paulo, Seruio Fulvio Nobiliore COSS. ambo Romani conſules ad Africam profeſti ſunt cum trecentarum nauium claſſe; primum Afros nauali certamine ſuperant. Aemilius conſul centum et quatuor naues hoſtium demerſit: triginta cum pugnatoribus cepit: XV millia hoſtium aut occidit, aut cepit: militem ſuum ingenti praeda ditauit. Et ſubacta Africa tum fuiſſet, niſi tanta fames fuiſſet, ut diutius exſpectare exercitus non poſſet. Conſules cum victrici claſſe redeuntes, circa Siciliam naufragium paſſi ſunt: et tanta tempeſtas fuit,

fu^t, ut ex quadringentis sexaginta quatuor nauibus, octoginta feruari vix potuerint. Neque ullo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani tamen statim ducentas naues reparauerunt; Neque in aliquo animus his infractus fuit.

CAP. XXIII. Cn. Seruilius Cepio, et C Sempronius Blaesus COSS. cum ducentis sexaginta nauibus ad Africam profecti sunt, aliquot ciuitates ceperunt: praedam ingentem reducentes, naufragium passi sunt. Itaque cum continuae calamitates Romanis displicerent, decreuit Senatus, ut a maritimis proeliis recederetur, et tantum sexaginta naues ad praesidium Italiae saluae essent.

CAP. XXIV. L. Caecilio Metello, C. Furio Pacillo COSS Metellus in Sicilia Afrorum ducem, cum CXXX elephantis, et magnis copiis venientem, superauit, XX millia hostium cecidit, XXVI elephantos cepit, reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit, et Romam reduxit ingenti pompa, cum CXXX Elephantorum numerus omnia itinera completeret. Post haec mala Carthaginenses Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficisceretur, et pacem a Romanis obtineret, ac permutationem captiuorum faceret.

CAP. XXV. Ille Romam cum venisset, inductus in senatum, nihil quasi Romanus egit: dixitque, *se ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse desisse.* Itaque et uxorem a complexu remouit, et Romanis iuravit, ne pax cum Poenis fieret. *Illos enim fractos tot casibus, spem nullam habere: se tanti non esse ut tot millia captiuorum propter unum se, et senem, et paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur.* Itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes, nullus admisit: ipse Carthaginem rediit: offerentibusque Romanis, ut eum Romae tenerent, negauit se in ea ciuitate mansurum, in qua, postquam Afris seruierat, dignitatem honesti ciuis habere non posset. Regressus igitur ad Africam, omnibus suppliciiis extinctus est.

CAP. XXVI. P. Claudio Pulcro, L. Ib-^{id}
COSS. Claudius contra auspicia pugnavit, et a Carthaginiensibus victus est. Nam ex CCXX. navibus cum XXX. fugit, nonaginta cum pugnacibus captæ sunt: demersæ ceteræ. Alius quoque consul classem naufragio amisit: exercitum tamen saluum habuit; quia vicina litora erant.

CAP. XXVII. C. Lutatio Catulo, A. Postumio Albino COSS. anno belli Punici XXIII, Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum CCC navibus in Siciliam. Afri contra ipsum CCCC parauerunt. (Nunquam in mari tantis copiis pugnatum est.) Lutatius Catulus nauem aeger ascendit: vulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilybaeum, ciuitatem Siciliae, pugnatum est ingenti virtute Romanorum. Nam LXXIII Carthaginiensium naues captæ sunt, CXXV demersæ, XXXII millia hostium capta, XIII occisa: infinitum auri argentique pondus in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romana XII naues demersæ. Pugnatum est VI. Idus Martias. Statim Carthaginienses pacem petierunt, tributaque est eis pax; captiui Romanorum, qui tenebantur a Carthaginiensibus, redditi sunt. Etiam Carthaginienses petierunt, ut redimi eos captiuos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus iussit sine pretio dari eos, qui in publica custodia essent. Qui autem a priuatis tenerentur, ut, pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium ex fisco magis, quam a Carthaginiensibus solueretur.

CAP. XXVIII. Q. Lutatius, A. Manlius COSS. creati, bellum Faliscis intulerunt, quæ ciuitas Italiae opulenta quondam fuit: quod ambo COSS. intra sex dies, quam venerant, transegerunt, XV millibus hostium caesis: ceteris pace concessa, agro tamen ex medietate sublato.

LIBER

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

Finito igitur Punico bello, quod per XXIII annos tractum est, Romani iam clarissima gloria noti, legatos ad Ptolemaeum Aegypti regem miserunt, auxilia promittentes, quia rex Syriae Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit, auxilia non accepit: iam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliae Hiero Romam venit ad ludos spectandos, et ducenta millia modiorum tritici populo dono exhibuit.

CAP. II. L. Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco COSS. quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est, et de his triumphatum. Carthaginenses tum bellum reparare tentabant, Sardinenses, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium Romam, et pacem impetrauit.

CAP. III. T. Manlio Torquato, C. Attilio Bulbo COSS. de Sardis triumphatum est; et pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt: quod his post Romam conditam semel tantum, Numa Pompilio regnante, contigerat.

CAP. IV. L. Postumius Albinus, Cn. Fulvius Centumalus COSS. bellum contra Illyrios gesserunt; et multis ciuitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt: ac tum primum de Illyriis triumphatum est.

CAP. V. L. Aemilio COSS. ingentes Gallorum copiae Alpes transierunt. Sed pro Romanis tota Italia consensit: traditumque est a Fabio historico, qui ei bello interfuit, DCCC millia hominum parata ad id bellum fuisse. Sed res per COSS. tum prospere gesta est: XL millia hostium interfecta sunt, et triumphus Aemilio decretus.

CAP. VI. Aliquot deinde annis post, contra Gallos intra Italiam pugnatum est, finitumque est bellum M. Claudio Marcello, Cn. Cornelio Scipione COSS. Tunc Marcellus cum parua manu equitum dimicauit, et regem Gallorum, Viridomarum nomine, manu sua occidit. Postea cum collega ingentes copias Gallorum peremit, Mediolanum expugnauit, grandem praedam Romam pertulit; ac triumphans Marcellus spolia Galli, stipiti imposita humeris suis vexit.

CAP. VII. M. Minucio Rufo, P. Cornelio COSS. His tris bellum inlatum est, quia latrocinati nauibus Romanorum fuerant, quae frumenta exhibebant, perdomitique sunt omnes. Eodem anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem, Carthaginensium ducem, qui Saguntum Hispaniae ciuitatem, Romanis amicam, oppugnare adgressus est, annum agens vicesimum aetatis, copiis congregati CXL millium. Huic Romani per legatos denunciauerunt, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Hannibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret. Dura responsa a Carthaginensibus reddita. Saguntini interea fame victi sunt; captique ab Hannibale ultimis poenis adficiuntur.

CAP. VIII. Tum P. Cornelius Scipio cum exercitu in Hispaniam profectus est, Tiberius Sempronius in Siciliam bellum Carthaginensibus indicatum est. Hannibal, relicto in Hispania fratre Hasdrubale, Pyrenaeum transit; Alpes, adhuc ea parte inuias, sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX millia peditum, et XX millia equitum; septem et XXX elefantos adduxisse. Interea multi Ligures et Galli Hannibali se iunxerunt. Sempronius Gracchus cognito ad Italiam Hannibalis aduentu e Sicilia exercitum Ariminum traiecit.

CAP. IX. P. Cornelius Scipio Hannibali primus occurrit; commisso proelio, fugatis suis ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus et ipse

in se configit apud Trebiam amnem. Is quoque vincitur. Hannibal multi se in Italia dediderunt. Inde ad T. Ciam veniens Hannibal, Flaminius consuli occurrit, ipsum Flaminium interemit: Romanorum XXV millia caesa sunt, ceteri diffugerunt. Missus aduersus Hannibalem postea a Romanis Q. Fabius Maximus. Is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit; mox inuenta occasione vicit.

CAP. X. Quingentesimo et quadragesimo anno a condita urbe, L. Aemilius Paullus, P. Tere-ntius Varro, contra Hannibalem mittuntur, Fabioque succedunt: qui (Fabius) ambos COSS. monuit, ut Hannibalem, callidum et impatientem ducem non aliter vincerent, quam proelium differendo. Verum cum impatientia Varronis consulis, contradicente consule altero, apud vicum, qui Cannae appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo COSS. ab Hannibale vincuntur. In ea pugna III millia Afrorum per-eunt, magna pars de exercitu Hannibalis saeuierunt: nullo tamen Punico bello Romani grauius accepti sunt. Perit enim in eo Aemilius Paullus consul: consulares aut praetorii XX, senatores capti aut oc-cisi XXX: nobiles viri CCC, militum XL millia; equitum III millia et quingenti. In quibus malis ne-mo tamen Romanorum pacis mentionem habere dig-natus est. Serui, quod nunquam ante, manumissi et milites facti sunt.

CAP. XI. Post eam pugnam multae Italiae ciuitates, quae Romanis paruierant, se ad Hanniba-lem transfulerunt. Hannibal Romanis obtulit, ut captiuos redimerent; responsumque est a senatu, eos ciues non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, et tres modios aureorum annulorum Car-thaginem misit, quos e manibus equitum Romano-rum, senatorum et militum detraxerat. Interea in Hispania, ubi frater Hannibalis Hasdrabal remanse-rat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subige-ret, a duobus Scipionibus, Romanis ducebus, vin-citur; perditque in pugna XXXV millia hominum.

Ex his capiuntur X millia; occiduntur XV. Mit-
tuntur ei a Carthaginienſibus ad reparandas res XII
millia peditum, IV millia equitum, XX elephanti.

CAP. XII. Anno quarto poſtquam in Italiam
Hannibal venit, M. Claudius Marcellus COS. apud
Nolam, ciuitatem Campaniae contra Hannibalem
bene pugnavit, Hannibal multas ciuitates Romano-
rum per Apuliam, Calabriam, et Bruttios occupa-
uit: quo tempore etiam rex Macedoniae Philippus
ad eum legatos miſit, promittens auxilia contra Ro-
manos ſub hac conditione, ut, deletis Romanis,
iſpe quoque contra Graecos ab Hannibale auxilia ac-
ciperet, Captis igitur legatis Philippi, et re cog-
nita Romani in Macedonia M. Valerium Laeu-
inum ire iuſſerunt; in Sardiniam T. Manlium Tor-
quatum proconſulem. Nam etiam ea ſollicitata ab
Hannibale Romanos deſeruerat.

CAP. XIII. Ita uno tempore quatuor locis
pugnabatur: in Italia contra Hannibalem; in Hispa-
nia contra fratrem eius Hasdrubalem; in Macedo-
nia contra Philippum, in Sardinia contra Sardos, et
alterum Hasdrubalem Carthaginienſem. Is a T.
Manlio procul, qui ad Sardiniam miſſus fuerat, vi-
uus eſt captus, occiſa cum eo XII millia, capti mille
quingenti, et a Romanis Sardinia ſubaeta. Manlius
victor captiuos et Hasdrubalem Romam reportauit.
Interea etiam Philippus a Laeuino in Macedonia
vincitur; et in Hispania a Scipionibus Hasdrubal, et
Mago, tertius frater Hannibalis.

CAP. XIV. Decimo anno, poſtquam Hanni-
bal in Italiam venerat, P. Sulpicio, Cn. Fuluius
COS. Hannibal uſque ad quartum milliarium urbis
acceſſit; equites eius uſque ad portam. Mox conſu-
lum metu, cum exercitu venientum, Hannibal ad Cam-
paniam ſe recepit. In Hispania a fratre eius Hasdrubale
ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant,
interficiuntur: exercitus tamen integer manſit; caſu
enim magis erant, quam virtute, decepti. Quo tempore
etiam a conſule Marcello Siciliae magna pars capta eſt,
quam tenere Afri coeperant: et nobiliſſimae urbis
Syrac-

Syracusæ præda ingens Romam perlata est. Laetinius in Macedonia cum Philippo, et multis Graeciae populis, et rege Asiae Attalo amicitiam fecit: et ad Siciliam profectus, Annonem quendam, Afro- rum ducem apud Agrigentum ciuitatem, cum ipso oppido cepit, eumque Romam cum captiuis nobilibus misit; XL ciuitates in dediti- onem accepit, XXVI expugnauit. Ita omni Sicilia recepta, Macedonia fracta, cum ingenti gloria Romam regressus est. Hannibal in Italia Cn. Fuluium consulem subito adgressus, cum octo millibus hominum interfecit.

CAP. XV. Interea ad Hispanias, ubi, occisis duobus Scipionibus, nullus Romanus dux erat, P. Cornelius Scipio mittitur, filius P. Scipionis, qui ibidem bellum gesserat, annos natus quatuor et viginti; vir Romanorum omnium et sua aetate, & posteriori tempore fere primus. Is Carthaginem Hispaniae capit; in qua omne aurum, et argentum, et belli apparatus Afri habebant; nobilissimos quoque obsides, quos ab Hispanis acceperant: Magonem etiam, fratrem Hannibalis, ibidem capit, quem Romam cum aliis mittit. Romae ingens laetitia post hunc nuntium fuit. Scipio Hispanorum obsides parentibus reddidit. Quare omnes fere Hispani ad eum uno animo transierunt. Post quae Hasdrubalem, Hannibalis fratrem, victum fugat, et praedam maximam capit.

CAP. XVI. Interea in Italia COS. Q. Fabius Maximus Tarentum cepit, in qua ingentes copiae Hannibalis erant. Ibi etiam ducem Hannibalis Carthalonem occidit, XXV. millia captiuorum vendidit, praedam militibus dispertiuit, pecuniam hominum venditorum ad fiscum retulit. Tum multae ciuitates Romanorum, quae ad Hannibalem transierant, rursus se Fabio Maximo dederunt. Insequenti anno Scipio in Hispania egregias res egit, et per se, et per fratrem suum L. Scipionem, LXX ciuitates recepit. In Italia tamen male pugnatum est. Nam Claudius Marcellus COS. ab Hannibale occisus est.

CAP. XVII. Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus est, rursus res inclitas erit: regem Hispaniarum magno proelio victum. Amicitiam accepit, et primus omnium a victo Cordes non poposcit.

CAP. XVIII. Desperans Hannibal, Hispanias contra Scipionem ducem diutius posse tenere, fratrem suum Hasdrubalem in Italiam cum omnibus copiis euocauit. Is veniens eodem itinere, quo etiam Hannibal venerat, a consulibus Appio Claudio Nerone, et M. Liuo Salinatore, apud Senam, Piceni ciuitatem, in insidias compositas incidit: strenue tamen pugnans, occisus est, ingentes eius copiae captae aut interfectae sunt; magnum pondus auri atque argenti Romam relatum. Posthaec Hannibal diffidere de belli coepit euentu. Romanis ingens animus accessit. Itaque et ipsi euocauerunt ex Hispania P. Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

CAP. XIX. Q. Caecilio, L. Valerio COSS. omnes ciuitates, quae in Bruttis ab Hannibale tenebantur, Romanis se tradiderunt.

CAP. XX. Anno XIV postquam in Italiam Hannibal venerat, Scipio, qui multa in Hispania bene egerat, consul est factus, et in Africam missus: cui viro diuinum quiddam inesse existimabatur; adeo, ut putaretur etiam cum numinibus habere sermonem. Is in Africa contra Hannonem, ducem Afrorum pugnat, exercitum eius interficit. Secundo proelio castra capit, cum quatuor millibus et quingentis militibus, XI millibus occisis. Syphacem Numidiae regem, qui se Afris coniunxerat, capit, et castra eius invadit. Syphax cum nobilissimis Numidis, et infinitis spoliis, Romam ab Scipione mittitur. Qua re audita, omnis fere Italia Hannibalem deserit. Ipse a Carthaginensibus redire in Africam iubetur, quam Scipio vastabat.

CAP. XXI. Ita anno XVII ab Hannibale Italia liberata est, (quam flens dicitur reliquisse.). Legati Carthaginensium pacem a Scipione petiuerunt: ab eo ad senatum Romam missi sunt: quadraginta et quin-

quinque diebus induciae datae sunt, quousque Romanis et regredi possent; et XXX millia pondo argenti his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum Carthaginensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, *ne amplius, quam XXX naues, haberent, ut D millia pondo argenti darent, captiuos et perfugas redderent.*

CAP. XXII. Interim Hannibale veniente ad Africam, pax turbata est, multa hostilia ab Afris facta sunt; legati tamen eorum ex urbe venientes, a Romanis capti sunt, & iubente Scipione dimissi. Hannibal quoque frequentibus proeliis victus a Scipione, petit etiam ipse pacem. Cum ventum esset ad colloquium, iisdem conditionibus data est, quibus prius; addita quingentis millibus pondo argenti, C millia librarum, propter nouam perfidiam. Carthaginensibus conditiones displicuerunt, iusseruntque Hannibalem pugnare. Infertur a Scipione, et Massinissa, alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Hannibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circumduci per castra iussit, ostendique eis totum exercitum, mox etiam prandium dari, dimittique, ut renunciarent Hannibali, quae apud Romanos vidissent.

CAP. XXIII. Interea proelium ab utroque duce instructum est, quale vix ulla memoria fuit, cum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit, pene ipso Hannibale capto: qui primum cum multis equitibus, deinde cum XX, postremo cum quatuor euasit. Inuenta in castris Hannibalis argenti pondo XX millia, auri LXXX, cetera suppellectilis copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginensibus facta est. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphauit, atque Africanus ex eo appellari coeptus est. Finem accepit secundum Punicum bellum, post annum septimum decimum, quam coeperat.

LIBER Q V A R T V .

C A P . I .

Transaeto Punico bello, secutum est Macedonicum contra Philippum regem.

CAP. II. Quingentesimo et quinquagesimo primo anno ab urbe condita, T. Quintius Flaminius aduersus Philippum regem mittitur: prospere rem gessit: pax ei data est his legibus, *ne Graeciae ciuitatibus, quas Romani contra eum defenderant, bellum inferret; ut captiuos et transfugas redderet, quinquaginta solum naues haberet, reliquas Romanis daret, per annos decem quaterna millia pondo argenti praestaret, et obsidem daret filium suum Demetrium.* T. Quintius etiam Lacedaemoniis intulit bellum; duce eorum Nabidem vicit: et, quibus voluit conditionibus, in fidem accepit. Ingenti gloria duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, et Armenem Nabidis.

CAP. III. Transaeto bello Macedonico secutum est Syracum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione COSS. Huic Antiocho Hannibal se iunxerat; Carthaginem, patriam suam, metu, ne Romanis traderetur, relinquens. M. Acilius Glabrio in Achaia bene pugnavit: castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt, ipse fugatus. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuisset, filius Demetrius redditus est.

CAP. IV. L. Cornelio Scipione, C. Laelio COSS. Scipio Africanus fratri suo L. Cornelio Scipioni consuli legatus contra Antiochum profectus est. Hannibal, qui cum Antiocho erat, nauali proelio victus est. Ipse postea Antiochus circa Magnesium ad Sipylum, Asiae ciuitatem, a COS. Cornelio Scipione ingenti proelio fusus est. Auxilio fuit Romanis in ea pugna Eumenes, Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygia condidit. L. millia peditum,

III equi cum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem petiit, iisdem conditionibus datæ est a senatu, quamquam victo, quibus ante offerebatur; ut ex Europa et Asia recederet, atque intra Taurum se contineret, X millia talentorum, et XX obsides præderet, Hannibalem, conciliatorem belli, dederet. Eumeni regi donatae sunt omnes Asiae ciuitates, quas Antiochus bello perdidit: et Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multae urbes concessae sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphauit: nomen et ipse, ad imitationem fratris Asiagenis (Asiatici) accepit, (quia Asiam vicerat: sicut frater ipsius propter Africam domitam Africanus appellabatur.)

CAP. V. Spurio Postumio Albino, Q. Martio Philippo COSS. M. Fuluius de Aetolis triumphauit. Hannibal, qui victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Pruiam, Bithyniae regem, fugerat, repetitus etiam ab eo est per T. Quintium Flaminium: et cum tradendus Romanis esset, venenum bibit, et apud Libyllum, in finibus Nicomedensium, sepultus est.

CAP. VI. Philippo rege Macedoniae mortuo, qui et aduersum Romanos bellum gesserat, et postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius eius Perseus in Macedonia rebellauit, ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adiutores habebat Cotyn Thraciae regem; et Illyrici, Gentium nomine. Romanis autem in auxilio erant, Eumenes Asiae rex, Ariarathes Cappadociae, Antiochus Syriae, Ptolemaeus Aegypti, Masinissa Numidiae. Prusias autem Bithyniae, quamquam sororem Persei uxorem haberet, utrisque se aequum praebuit. Dux Romanorum P. Licinius COS. contra eum missus est, et a rege graui proelio victus. Neque tamen Romani, quamquam superati, regi petenti pacem praestare voluerunt, nisi his conditionibus; *ut se et suos senatui et populo Rom. dederet.* Mox missus contra eum L. Aemilius Paullus COS. et in Illyricum C. Anicetus praef-

praetor contra Gentium Sed Gentius facile uno proelio victus, mox se dedit. Mater eius, ut uxor, et duo filii, frater quoque simul in potestatem Romanorum venerunt. Ita bello intra XX^a dies perfecto, ante cognitum est Gentium victum, quam coeptum bellum nuntiaretur.

CAP. VII. Cum Perseo autem Aemilius Paulus COS. III Non. Septembris dimicavit, vicitque eum, XX millibus peditum eius occisis. Equitatus cum rege fugit integer: Romanorum C milites amissi sunt: urbes Macedoniae omnes, quas rex tenuerat, Romanis se dediderunt. Ipse rex, cum desereretur ab amicis, venit in Pauli potestatem. Sed honorem ei Aemilius, non quasi victo, habuit. Nam et volentem ad pedes sibi cadere, non permisit, et iuxta se infella collocavit: Macedonibus et Illyriis haec leges a Romanis datae; *ut liberi essent, et dimidium eorum tributorum praestarent, quae regibus praestitissent*: ut appareret, populum Rom pro aequitate magis, quam avaritia dimicare. Itaque in conuentu infinitorum populorum Paullus haec pronuntiauit: et legationes multarum gentium, quae ad eum venerant, magnificentissimo conuiuio pavit, dicens; *eiusdem hominis esse debere, et bello vincere, et coniuuii apparatu elegantem esse.*

CAP. VIII. Mox LXX ciuitates Epiri, quae rebellarant, cepit: praedam militibus distribuit; Romam cum ingenti pompa rediit in naue Persei, quae inusitatae magnitudinis fuisse traditur, adeo ut XVI ordines dicatur habuisse remorum. Triumphauit autem magnificentissime in curru aureo, cum duobus filiis, utroque latere adstantibus. Ducti sunt ante currum duo regis filii, et ipse Perseus, XLV annos natus. Post eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphauit. Gentius cum fratre et filiis ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum multarum gentium reges Romam venerunt: inter alios etiam venit Attalus, atque Eumenes, Asiae reges; atque Prusias Bithyniae. Magno honore accepti sunt: et, permitteente senatu, dona, quae attulerant, in Capitolio posue-

posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem fenatui commendauit.

CAP. IX. Insequenti anno L. Mummius in Hispania bene pugnavit. Marcellus postea consul res ibidem prosperas gessit.

CAP. X. Tertium deinde Bellum contra Carthaginem suscipitur, sexcentesimo et altero anno ab urbe condita; L. Manlio Censorino, et M. Manlio COSS. anno LI postquam secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti Carthaginem oppugnauerunt. Contra eos Hasdrubal, dux Carthaginensium, dimicabat. Famea dux alius, equitatus praererat Carthaginensium. Scipio tunc, Scipionis Africani nepos, tribunus ibi militabat. Huius apud omnes ingens metus et reuerentia erat. Nam et paratissimus ad dimicandum, et consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prospere a COSS. gesta sunt. Nec quidquam magis vel Hasdrubal, vel Famea vitabant, quam contra eam Romanorum partem committere, ubi Scipio dimicabat.

CAP. XI. Per idem tempus Masinissa, rex Numidarum, per annos sexaginta fere amicus populi Romani, anno vitae XCVII mortuus, XLIV filiis relictis, Scipionem diuisorem regni inter filios esse iussi.

CAP. XII. Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, iuuenis adhuc COS. est factus et contra Carthaginem missus. Is eam cepit ac diruit. Spolia ibi inuenta, quae variarum ciuitatum excidiis Carthago collegerat: et ornamenta urbium ciuitatibus Siciliae, Italiae, Africae reddidit, quae sua recognoscebant. Ita Carthago septingentesimo anno, quam condita erat, deleta est. Scipio nomen, quod auus eius acceperat, meruit, scilicet, ut propter virtutem etiam ipse Africanus iunior vocaretur.

CAP. XIII. Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma mouit, et Romanum praetorem, P. Iuencium, contra se missum, ad interuentionem vicit. Post eum Q. Caecilius Metellus dux

dux a Romanis contra Pseudophilippum missus est, et XXV millibus ex militibus eius occisis, Macedoniam recepit: ipsum etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit.

CAP. XIV. Corinthiis quoque bellum indictum est, nobilissimae Graeciae civitati, propter iniuriam legatorum Romanorum. Hanc Mummius consul cepit ac diruit. Tres igitur Romae simul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani, ex Africa; ante cuius curram ductus est Hasdrubal: Metelli, ex Macedonia; cuius curram praecessit Andriscus, qui et Pseudophilippus dicitur: Mummii: ex Corintho; ante quem signa aenea, et pictae tabulae, et alia urbis clarissimae ornamenta praelata sunt.

CAP. XV. Interum in Macedonia Pseudoperseus, qui se Persei filium esse dicebat, collectis feruitis rebellavit; et cum sexdecim armatorum millia haberet, a Tremellio quaestore superatus est. (His diebus Androgynus Romae visus, iussu aruspici in mare missus est.)

CAP. XVI. Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hispanos res egregias gessit. Successit ei Q. Pompeius. Nec multo post Q. quoque Caepio ad idem bellum missus est; quod quidam Viriatus contra Romanos in Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus a suis interfecus est, cum quatuordecim annis Hispanias adversum Romanos movisset. Pastor primo fuit, mox latronum dux: postremo tantos ad bellum populos concitavit, ut assertor, contra Romanos, Hispaniae putaretur. Et cum interfectores eius praemiura a Caepione consule peterent; responsum est, *nunquam Romanis placuisse, imperatorem a suis militibus interfici.*

CAP. XVII. Q. Pompeius deinde consul a Numantinis, quae Hispaniae civitas fuit opulentissima, superatus, pacem ignobilem fecit. Post eum C. Hostilius Mancinus COS. iterum cum Numantinis pacem fecit infamem; quam populus et senatus iussit infringi, atque ipsum Mancinum hostibus tradi: at in illo, quem auctorem foederis habebant, iniuriam

riam
igno
tus
conf
milit
puni
tas
ditio
obse
prou

frate
Rom
men

de C
P. S
phur
eger

est a
bina
rat.
infin
Nico
cum
Cap
men
stoni
ea P
veni
et ac
tem
Arist
latus
Perp
obie

tio
tus r

riam soluti foederis vindicarent. Post tantam igitur ignominiam, qua a Numantinis bis Romani exercitus fuerant subugati, P. Scipio Africanus, secundo consul factus, ad Numantiam missus est. Is primum militem vitiosum et ignauum, exercendo magis, quam puniendo, sine aliqua acerbitate correxit. Tum multas Hispaniae ciuitates partim bello cepit, partim in ditionem accepit. Postremo ipsam Numantiam, diu obsessam, fame confecit, et a solo euertit: reliquam prouinciam in fidem accepit.

CAP. XVIII. Eo tempore Attalus rex Asiae, frater Eumenis, mortuus est, heredemque populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit.

CAP. XIX. Mox etiam Decimus Iunius Brutus de Gallaeis et Lusitanis triumphauit magna gloria: P. Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit XIV anno, postquam priorem de Africa egerat.

CAP. XX. Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico, Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Is Eumenes frater Attali fuerat. Aduersus eum missus Pont. P. Licinius Crassus, infinita regum habuit auxilia. Nam et Bithyniae rex Nicomedes Romanos iuuit: et Mithridates Ponticus, cum quo bellum postea grauissimum fuit: et Ariarathes Cappadox, et Pylaemenus Paphlagon. Victus est tamen Crassus in praelio, et interfectus: caput eius Aristonico oblatum est: corpus Smyrnae sepultum. Postea Perpenna consul Romanus, qui successor Crasso ueniebat, audita belli fortuna, ad Asiam celerauit: et acie victum Aristonicum, apud Stratonicen ciuitatem, quo fugerat, fame ad ditionem compulit. Aristonicus iussu senatus (Romae) in carcere strangulatus est: triumphari enim de eo non poterat, quia Perpenna apud Pergamum, Romam rediens, diem obierat.

CAP. XXI. L. Caecilio Metello, et T. Quintio Flaminino COSS. Carthago in Africa iussu senatus reparata est, quae nunc manet; annis duobus et vigin-

viginti, postquam a Scipione fuerat euerfa. Deducti eo sunt ciues Romani.

CAP. XXII. Anno DCXXVII ab urbe condita, C. Cassius Longinus, et Sex. Domitius Calvinius, consules, Gallis Transalpinis bellum intulerunt, et Aruernorum tunc nobilissimae ciuitati, atque eorum duci Bituito: infinitamque multitudinem iuxta Rhodanum fluiuium interfece- runt. Praeda ex torquibus Gallorum ingens Romam perlata est. Bituitus se Domitio dedit, atque ab eo Romam deductus est, magna- que gloria consules ambo triumphauerunt.

CAP. XXIII. M. Porcio Catone et Q. Marcio rege COSS. DCXXXIII anno ab urbe condita, Narbonam in Gallia colonia deducta est. Post a L. Metello, et Q. Mucio Scaeuola COSS. de Dalmatia triumphatum est.

CAP. XXIV. Ab urbe condita anno DCXXXV C. Cato consul Scordiscis intulit bellum, ignominioseque pugnauit.

CAP. XXV. C. Caecilio Metello et Cn. Carbone COSS. duo Metelli fratres eodem die, alterum ex Sardinia, alterum ex Thracia triumphum egerunt; nunciatumque Romae est, Cimbros e Gallia in Italiam transisse.

CAP. XXVI. P. Scipione Nasica, et L. Calpurnio Bestia COSS. Iugurtae, Numidarum regi, bellum illatum est, quod Adherbalem et Hiempsalem, Micipsae filios, fratres suos, reges, et P. R. amicos interemisset. Missus aduersus eum COSS. Calpurnius Bestia, corruptus regis pecunia, pacem cum eo flagitiosissimam fecit, quae a senatu improbata est. Postea contra eundem, insequenti anno, Spurius Postumius Albinus profectus est. Is quoque per fratrem ignominiose contra Numidas pugnauit.

CAP. XXVII. Tertio missus Q. Caecilius Metellus consul, exercitum ingenti seueritate et moderatione correctum, cum nihil in quenquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Iugurtham variis praeliis vicit: elephantos eius occidit, vel cepit: (multas ciuitates ipsius in deditionem accepit.)

Et

Et cum iam bello finem positurus esset, successum est ei a C. Mario. Is Iugurtham, et Bocchum, Mauritaniae regem, qui auxilium Iugurthae ferre coeperat, pariter superavit. Aliquanta et ipse oppida Numidiae cepit, belloque terminum posuit, capto Iugurtha per quaestorem suum Cornelium Syllam, ingentem virum; tradente Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnaverat. A M. Iunio Silano, collega Q. Metelli, Cimbri in Gallia; et a Minucio Rufo in Macedonia Scordisci et Triballi; et a Seruilio Caepione in Hispania Lusitani victi sunt; et duo triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt. Ante currum tamen Marii Iugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus, et mox iussu consulis in carcere strangulatus.

LIBER QUINTVS.

CAP. I.

Dum bellum in Numidia contra Iugurtham geritur, Romani consules M. Manilius, et Q. Caepio a Cimbris et Teutonibus, et Tigurinis, et Ambroni- bus, quae erant Germanorum et Gallorum gentes, victi sunt iuxta flumen Rhodanum; et ingenti internecio- ne attriti, etiam castra sua et magnam partem exerci- tus perdiderunt. Timor Romae grandis fuit, quantus vix Hannibalis, tempore Punici belli, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Iugur- thinam secundo COS. est factus, bellumque ei contra Cimbrum et Teutones decretum est. Tertio quoque ei et quarto delatus est consulatus; quia bellum Cimbri- cum protrahabatur. Sed in quarto consulatu collegam habuit Q. Lutatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit, et duobus praeliis CC millia hostium cecidit, LXXX millia cepit, et ducem eorum Teutobodum, propter quod meritum absens quinto COS. est factus.

CAP. II. Interea Cimbri et Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transferunt. Ite- rum a C. Mario et Q. Catulo contra eos dimicatum est: sed a Catuli parte felicius. Nam (eo) praelio, quod si- mul

Eutrop. Brev. Hist. Rom.

C

mul

mul ambo gesserunt, CXL millia, aut in pugna, aut in fuga, caesa sunt; LX millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt. Tria et triginta Cimbris signa sublata sunt. Ex his exercitus Marii duo reportavit; Catuli exercitus XXX et unum. Is belli finis fuit: triumphus utriusque decretus est.

CAP. III. Sex. Iulio Caesare, et L. Marcio Philippo COSS. sexcentesimo quinquagesimo nono anno ab urbe condita, cum prope alia omnia bella cessarent, in Italia grauiusimum bellum Picentes, Marsi, Pelignique mouerunt: qui, cum annis numerosis iam populo Romano obedirent, tum libertatem sibi aequam adferere coeperunt. Perniciosum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius consul in eo occisus est: Caepio nobilis iuuenis, et Porcius Cato, alius COS. Duces autem aduersus Romanos Picentibus et Marsis fuerunt T. Vettius, Hierius Asinius, T. Herennius, A. Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum est, a C. Mario, qui sexies consul fuerat, et a Cn. Pompeio: maxime tamen a L. Cornelio Sylla, qui inter alia egregia, ita Cluentium, hostium ducem, cum magnis copiis fudit, ut ex suis unum amitteret. Quadriennio, cum graui tamen calamitate, hoc bellum tractum est. Quinto demum anno finem accepit per L. Cornelium Syllam consulem, cum antea in eodem bello ipse multa strenue, sed praetor egisset.

CAP. IV. Anno urbis conditae DCLXII primum Romae bellum civile commotum est: eodem anno etiam Mithridaticum. Causam bello ciuili C. Marius sexies COS. dedit. Nam cum Sylla consul contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam & Achaiam occupauerat, mitteretur; isque exercitum in Campania paullisper teneret, ut belli Socialis (de quo diximus) quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiae tollerentur; Marius adfestaui, ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Qua re Sylla commotus, cum exercitu ad urbem venit. Illic contra Marium et Sulpicium dimicauit. Primus urbem Romam armatus ingressus est; Sulpicium interfecit, Marium fugauit: atque ita COSS. ordinatis in futurum annum, Cn.

Octa-

Otauius, et L. Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est.

CAP. V. Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque Armeniam minorem, et totum Ponticum mare in circuitu cum Bosporo tenebat; primo Nicomedem, amicum populi Romani, Bithynia voluit expellere; senatuique mandauit, bellum se ei propter iniurias, quas passus fuerat, illatorum. A senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quod et ipse bellum a Romanis pateretur. Quare iratus Cappadociam statim occupauit, et ex ea Ariobarzanem, regem et amicum populi Romani, fugauit. Mox etiam Bithyniam inuasit, et Paphlagoniam, pullis ex ea regibus, amicis populi Romani, Pylaemene et Nicomede. Inde Ephesum contendit, et per omnem Asiam litteras misit, ut ubicunque inuenti essent ciues Romani, uno die occiderentur.

CAP. VI. Interea etiam Athenae, ciuitas Achaiae, ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum, cum centum et viginti millibus equitum ac peditem: per quem etiam reliqua Graecia occupata est. Sylla Archelaum apud Piraeum non longe ab Athenis, obsedit, ipsamque urbem cepit: postea commisso proelio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex CXX millibus vix decem Archelao superessent, ex Syllae exercitu XIV tantum homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, LXX millia leuissima ex Asia Archelao misit, contra quem Sylla iterum commisit. Primo proelio XV millia hostium interfecta sunt, filiusque Archelai, Diogenes: secundo omnes Mithridatis copiae extinctae sunt. Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita Mithridates cum Sylla de pace agi iussit.

CAP. VII. Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas, et Moesos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati a rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi relictis his, quae occupauerat, ad regnum suum rediisset. Postea

tamen ad colloquium ambo venerunt; pax inter eos ordinata est, ut Sylla, ad bellum civile festinans, a tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vincit, Marius, qui fugatus erat, et Cornelius Cinna, unus unus ex consulibus, bellum in Italia repararunt: et ingressi urbem Romam, nobilissimos ex senatu et consulares viros interfecerunt; multos proscripserunt; ipsius Syllae domo euerfa, filios et uxorem ad fugam compulerunt: uniuersus reliquus senatus ex urbe fugiens, ad Syllam in Graeciam venit, orans, ut patriae subueniret. Ille in Italiam traiecit, bellum civile gesturus aduersus Norbanum et Scipionem COSS. Et primo proelio contra Norbanum dimicauit non longe a Capua. Tum VI millia eius cecidit, VI millia cepit: CXXIV suorum amisit. Inde etiam ad Scipionem se conuertit, et ante proelium totum eius exercitum sine sanguine in deditionem accepit.

CAP. VIII. Sed cum Romae mutati consules essent, et Marius, Marii filius ac Papirius Carbo consulatum accepissent; Sylla contra Marium iuniorum dimicauit: et XX millibus eius occisis, CCCC de suis perdidit. Mox etiam urbem ingressus est. Marium Marii filium, Praeneste persecutus, obsedit, et ad mortem compulit. Rursus pugnam grauissimam habuit contra Lamponium et Carinatem, duces partis Marianae, ad portam Collinam. LXX millia hostium in proelio contra Syllam fuisse dicuntur, XII millia se Syllae dederunt: ceteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victoris consumti sunt. Cn. quoque Carbo, COS. alter, ab Arimino ad Siciliam fugit, et ibi per Cn. Pompeium interfectus est: quem adolescentem Sylla atque annos unum et viginti natum, cognita eius industria, traditis exercitibus praefecerat, ut secundus a Sylla haberetur.

CAP. IX. Occiso ergo Carbone Siciliam Pompeius recepit. Transgressus inde ad Africam, Domitium, Marianae partis ducem, et Hiabam, regem Mauritaniae, qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Post haec Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphauit. Cn. etiam Pompeius (quod nulli Romanorum tributum erat)

erat) quartum et XX annum agens, de Africa triumphauit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima; Italicum, quod et Sociale dictum est; et ciuile: quae ambo tracta sunt per annos decem. Consumserunt ultra CL millia hominum: viros consulares XXIV, praetorios VII, aedilitios LX, senatores fere CC.

LIBER SEXTVS.

CAP. I.

Marco Aemilio Lepido, Q. Catulo consulibus, cum Sylla rempublicam composuisset, bella noua exarserunt: unum in Hispania; aliud in Macedonia; tertium in Pamphylia et Cilicia; quartum in Dalmatia. Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam ceterorum, qui intererent, erant, ad bellum commouit Hispanias. Missi sunt contra eum duces Q. Caecilius Metellus, filius eius, qui Iugurtham regem vicit; et L. Domitius praetor. A Sertorio duce Hirtuleio Domitius occisus: Metellus vario successu contra Sertorium dimicauit. Postea cum impar pugnae solus Metellus putaretur, Cn. Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus aduersis Sertorius fortuna varia saepe pugnavit. Octauo demum anno a suis occisus est, et finis ei bello datus per Cn. Pompeium adolescentem, et Q. Metellum Pium: atque omnes prope Hispaniae in ditionem populi Romani redactae sunt.

CAP. II. Ad Macedoniam missus est Appius Claudius. Post consulatum leuia proelia habuit contra varias gentes, quae Rhodopam prouinciam incolebant; atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successore C. Scribonius Curio post consulatum. Is Dardanos vicit, et usque ad Danubium penetrauit; triumphumque meruit et intra triennium finem bello dedit.

CAP. III. Ad Ciliciam et Pamphyliam missus est P. Seruilius ex consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciae urbes clarissimas oppugnauit, et cepit: in his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciae. Itaque

ros quoque aggressus ad deditionem redegit; atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Reuertens triumphum accepit, et nomen *Isaurici* meruit.

CAP. IV. Ad Illyricum missus est Cn. Cotconius pro consule: multam partem Dalmatiae subegit, Salonas cepit, et composito bello Romam post biennium rediit.

CAP. V. Iisdem temporibus consul M. Aemilius Lepidus, Catuli collega, bellum ciuile uoluit commouere; intra tamen unam aestatem motus eius oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli ex Hispania, Pompeii secundus ex Hispania, Curionis ex Macedonia, Seruili ex Isauria.

CAP. VI. Anno urbis conditae DCLXXVI L. Licinio Lucullo, et M. Aurelio Cotta COSS. mortuus est Nicomedes, res Bithyniae, et testamento populum Romanum fecit heredem. Mithridates pace rupta Bithyniam et Asiam rursus uoluit inuadere. Aduersus eum ambo consules missi, uariam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem uictus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est et obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset, ut Cyzico capta totam Asiam inuaderet, Lucullus ei alter consul occurrit: ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoratur, ipse eum a tergo obsedit, fameque consumpsit, et multis proeliis uicit: postremo Byzantium (quae nunc Constantinopolis est) fugauit, nauali quoque proelio duces eius Lucullus oppressit. Ita una hieme et aestate a Lucullo centum fere millia regis extincta sunt.

CAP. VII. Anno urbis Romae DCLXXVIII Macedoniam prouinciam M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia nouum bellum subito commotum est. Septuaginta enim quatuor gladiatores, duobus Spartaco, Crixo et Oenomao, effracto Capuae ludo, effugerunt; et per Italiam vagantes, pene non leuius bellum in ea, quam Hannibal mouerat, paruere. Nam multis duobus, et duobus simul Romanorum consulibus uictis, sexaginta fere millium armatorum exerci-

601

exercitum congregauerunt: victique sunt in Apulia a M. Licinio Crasso proconsole, et post multas calamitates Italiae, tertio anno, bello huic finis impositus.

CAP. VIII. Sexcentesimo octogesimo primo urbis conditae anno, P. Cornelio Lentulo, et Cn. Aufidio Oreste COSS. duo tantum grauius bella in imperio Romano erant, Mithridaticum et Macedonicum. Haec duo Luculli agebant, L. Lucullus, et M. Lucullus. L. ergo Lucullus post pugnam Cyzicenam, qua vicerat Mithridatem; et naualem, qua duces eius oppresserat, persecutus est eum: et recepta Paphlagonia atque Bithynia, etiam regnum eius inuasit: Sinopen et Amisom, ciuitates Ponti nobilissimas, cepit. Secundo proelio apud Cabira ciuitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cum XXX milia lectissima regis, a quinque Romanorum milibus vastata essent, Mithridates fugatus est, et castra eius direpta. Armenia quoque minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Suscepit tamen est Mithridates post fugam a Tigrane, Armeniae rege, qui tum ingenti gloria imperabat, Persas saepe vicerat, Mesopotamiam occupauerat, et Syriam, et Phoenices partem.

CAP. IX. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingressus est: Tigranocerta, ciuitatem Armeniae nobilissimam, cepit: ipsum regem cum sexcentis millibus clibanariorum, et centum millibus sagittariorum et armatorum venientem, XVII milia militum habens ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleuerit. Inde Nisibin profectus, eam quoque ciuitatem cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat, cum exercitus parte, ut regiones victas etiam Romanorum tuerentur, negligenter se et auare agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrupendi dederunt, atque ita bellum renouatum est. Lucullo paranti, capta Nisibi, contra Persas expeditionem, successor est missus.

CAP. X. Alter autem Lucullus, qui Macedoniae administrabat, Bessis primus Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti proelio in Haemo monte

superavit: oppidum Vscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die, quo aggressus est, vicit: Cabylen cepit; usque Danubium penetravit. Inde multas supra Pontum positas ciuitates aggressus est. Illic Apolloniam euertit; Calatim, Parthenopolin, Tomos, Histrum, Burziam cepit: belloque confecto, Romam rediit. Ambo tamen triumphauerunt: Lucullus, qui contra Mithridatem pugnaerat, maiori gloria, cum tantorum regnorum victor redisset.

CAP. XI. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis reparauerat, bellum Creticum ortum est. Ad id missus Caecilius Metellus, ingentibus proeliis intra triennium omnem prouinciam cepit, appellatusque est Creticus, atque ex insula triumphauit. Quo tempore Lybia quoque Romano imperio per testamentum Apionis, qui rex eius fuerat, accessit: in qua inclytae ciuitates erant, Berenice, Ptolemis, et Cyrene.

CAP. XII. Dum haec geruntur, Piratae omnia maria infestabant ita, ut Romanis, toto orbe victoribus, sola nauigatio tuta non esset. Quare id bellum Cn. Pompeio decretum est; quod intra paucos menses, ingenti et felicitate et celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem et Tigranem: quo suscepto, Mithridatem in Armenia minore nocturno proelio vicit, castra diripuit: quadraginta milibus eius occisis, viginti tantum de exercitu suo perdidit, et duos conturiones. Mithridates cum uxore fugit, et duobus comitibus. Neque multo post, cum in suos saeuiret, Pharnacis filii sui apud milites seditione, ad mortem coactus venenum hausit. Hunc finem habuit Mithridates. Periit autem apud Bosporum, vir ingentis industriae consiliique. Regnavit annis sexaginta, vixit septuaginta duobus: contra Romanos bellum habuit annis quadraginta.

CAP. XIII. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit. Ille se ei dedit, et in castra Pompeii sextodecimo milliaro ab Artaxata venit: ac diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompeii, in manibus ipsi collocauit: quod ei Pompeius reposuit; honorificeque eum habi-

habitum, regni tamen parte multauit, et grandi pecunia. Adempta est ei Syria, Phoenice, Sophene: sex milia praeterea talentorum argenti, quae populo Romano daret, quia bellum sine causa Romanis commouisset.

CAP. XIV. Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, et eorum regem Orodem ter vicit: postremo per epistolas et munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiae quoque regem Artacem vicit acie, et in ditionem accepit. Armeniam minorem Deiotaro, Galatae regi, donauit, quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo et Pylaemeni Paphlagoniam reddidit; Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox Ituraeos et Arabas vicit; et cum venisset in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiae ciuitatem, libertate donauit, quod regem Tigranem non recepisset. Antiochenis obsides reddidit: aliquantum agrorum Daphnensibus dedit, quo locus ibi spatiosior fieret, delectatus amoenitate loci, et aquarum abundantia. Inde ad Iudaeam transgressus, Hierosolymam, caput gentis, tertio mense cepit, duodecim millibus Iudaeorum occisis, ceteris in fidem acceptis. His gestis, in Asiam se recepit, et finem antiquissimo bello dedit.

CAP. XV. M. Tullio Cicerone oratore, C. Antonio COSS. anno ab urbe condita DCLXXXIX, L. Sergius Catilina, nobilissimi generis vir, sed ingenii prauissimi, ad delendam patriam coniurauit cum quibusdam, claris quidem, sed audacibus viris. A Cicerone urbe expulsus est: focii eius deprehensi, in carcere strangulati sunt. Ab Antonio altero consule, Catilina ipse proelio victus est, et interfectus.

CAP. XVI. Sexcentesimo nonagesimo anno ab urbe condita D. Iunio Silano et L. Murena COSS. Metellus de Creta triumphauit; Pompeius de bello Piratico et Mithridatico. Nulla unquam pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante eius currum filii Mithridatis, filius Tigranis, Aristobulus rex Iudaeorum: praelata est ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum graue bellum erat.

CAP. XVII. Anno urbis conditae DCXCIII, C. Julius Caesar, qui postea imperavit, cum L. Bibulo consul est factus. Decreta est ei Gallia et Illyricum, cum legionibus decem. Is primo vicit Heluetios, qui nunc Sequani appellantur. Deinde vincendo, per bella grauissima usque ad Oceanum Britannicum processit. Domuit autem annis nouem fere omnem Galliam, quae inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum, et Oceanum est, et circuitu patet ad bis et tricies centena milia passuum. Britannis mox bellum intulit, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat: et eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galliae autem tributum nomine annum imperavit festertium quadringentes: Germanosque trans Rhenum adgressus, immanissimis proeliis vicit. Intef tot successus ter male pugnavit: apud Aruernos semel praefens, et absens in Germania bis. Nam legati eius duo, Titurius et Aurunculeius, per insidias caesi sunt.

CAP. XVIII. Circa eadem tempora, anno urbis conditae DCXCVII, M. Licinius Crassus, collega Cn. Pompeii Magni in consulatu secundo, contra Parthos missus est: et cum circa Carras contra omina et auspicia dimicasset, a Surena, Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est cum filio, clarissimo et praestantissimo iuvene. Reliquiae exercitus per C. Cassium quaestorem seruatae sunt: qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, ut Persas, rediens trans Euphratem, crebris proeliis vinceret.

CAP. XIX. Hinc iam bellum ciuile successit execrandum et lacrymabile; quo, praeter calamitates, quae in proeliis acciderunt, etiam Romani Populi fortuna est. Caesar enim, rediens ex Gallia victor, coepit postulare alterum consulatum: atque ita ut sine dubietate ei aliqua deferretur. Contradictum est a Marcello COS a Bibulo, a Pompeio, a Catone; iussusque dimissis exercitibus ad urbem redire. Propter quam iniuriam, ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, aduersum patriam cum exercitu venit. Consules cum Pompeio, senatusque omnis, atque uniuersa nobilitas ex urbe fugit, et in Graeciam transiit: apud Epirum,

Epirum, Macedoniam, Achaïam, Pompeio duce, senatus contra Caesarem bellum parauit.

CAP. XX. Caesar vacuum urbem ingressus, dictatorem se fecit. Inde Hispanias petiit. Ibi Pompeii exercitus validissimos et fortissimos cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone, superauit. Inde regressus, in Graeciam transiit, aduersum Pompeium dimicauit. Primo proelio victus est et fugatus, euasit tamen: quia nocte interueniente Pompeius sequi noluit; dixitque Caesar, *nec Pompeium scire vincere, et illo tantum die se potuisse superari*. Deinde in Thessalia apud Palaepharalum, productis utrimque ingentibus copiis, dimicauerunt. Pompeii acies habuit XL millia peditum, equites in sinistro cornu sexcentos, in dextro quingentos; praeterea totius Orientis auxilia, totam nobilitatem, innumeros senatores, praetorios, consulares et qui magnorum iam populorum victores fuissent. Caesar in acie sua habuit peditum non integra XXX milia, equites mille.

CAP. XXI. Nunquam adhuc Romanae copiae in unum, neque maiores, neque melioribus ducibus, conuenerant, totum terrarum orbem facile subacturae, si contra barbaros ducerentur. Pugnatum tamen est ingenti contentione, victusque ad postremum Pompeius, et castra eius direpta sunt. Ipse fugatus, Alexandriam petiit, ut a rege Aegypti, cui tutor a senatu datus fuerat propter iuuenilem eius aetatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis, quam amicitiam secutus, occidit Pompeium; caput eius et anulum Caesari misit. Quo conspecto, Caesar etiam lacrimas fudisse dicitur, tanti viri intuens caput, et generi quondam sui.

CAP. XXII. Mox Caesar Alexandriam venit. Ipsi quoque Ptolemaeus parare voluit insidias; qua causa regi bellum illatum est. Victus, in Nilo perit, inuentumque est corpus eius cum lorica aurea. Caesar Alexandria potitus, regnum Cleopatrae dedit, Ptolemaei forori, cum qua consuetudinem stupri habuerat. Rediens inde Caesar Pharnacem, Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilio apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, et multas populi Romani prouincias

uincias occupantem, vicit acie; postea ad mortem coegit.

CAP. XXIII. Inde Romam regressus, tertio se consullem fecit cum M. Aemilio Lepido, qui ei dictatori magister equitum ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est, ubi infinita nobilitas cum Iuba, Mauritaniae rege, bellum reparauerat. Duces autem Romani erant P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani: (hic etiam focer Pompeii Magni fuerat) M. Petreius, Q. Varus, M. Porcius Cato, L. Cornelius Faustus, Syllae dictatoris filius. Contra hos commisso proelio post multas dimicationes victor fuit Caesar. Cato, Scipio, Petreius, Iuba, ipsi se occiderunt: Faustus (Syllae quondam dictatoris filius) Pompeii gener, a Caesare interfectus est.

CAP. XXIV. Post annum Caesar Romam regressus, quarto se consullem fecit, et statim ad Hispanias est profectus; ubi Pompeii filii, Cnaeus et Sextus, ingens bellum reparauerant. Multa proelia fuerunt; ultimum apud Mundam ciuitatem: in quo adeo Caesar pene victus est, ut fugientibus suis se voluerit occidere; ne post tantam rei militaris gloriam, in potestatem adolescentium, natus annos sex et quinquaginta, venirent. Denique reparatis suis vicit; ex Pompeii filii maior occisus est, minor fugit.

CAP. XXV. Inde Caesar bellis cjuilibus toto orbe compositis Romam rediit; agere insolentius coepit, et contra consuetudinem Romanae libertatis. Cum ergo et honores ex sua voluntate praestaret, qui a populo antea deferebantur, nec senatui ad se venienti adfurgeret, aliaque regia ac pene tyrannica faceret; coniuratum est in eum a LX vel amplius senatoribus, equitibusque Romanis. Praecipui fuerunt inter coniuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romae consul fuerat, et reges expulerat; C. Cassius et Seruius Casca. Ergo Caesar, cum senatus die inter ceteros venisset ad curiam, XXIII vulneribus confossus est.

LIBER

LIBER SEPTIMVS.

CAP. I.

Anno Urbis septingentesimo fere ac nono, interfecto Caesare, bella ciuilia reparata sunt. Percussoribus enim Caesaris senatus fauebat. Antonius Consul, partium Caesaris, ciuilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo turbata republica multa Antonius scelera committens, a senatu hostis iudicatus est. Missi ad eum persequendum duo COSS. Panfa et Hirtius, et Octavianus adolescens, annos X et VIII natus, Caesaris nepos, quem ille testamento heredem reliquerat, et nomen suum ferre iusserat. Hic est, qui postea Augustus est dictus, et rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. Euenit tamen, ut victores COSS. ambo morerentur. Quare tres exercitus uni Caesari Augusto paruerunt.

CAP. II. Fugatus Antonius, amisso exercitu confugit ad Lepidum, qui Caesaris magister equitum fuerat, et tum copias militum grandes habebat; a quo susceptus est. Mox Lepido operam dante, Caesar cum Antonio pacem fecit; et quasi vindicaturus patris sui mortem, a quo per testamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus, extorsit, ut sibi XX anno consulatus daretur. Senatum proscrispit, cum Antonio et Lepido, et rempublicam armis tenere coepit. Per hos etiam Cicero orator occisus est, multique alii nobiles.

CAP. III. Interea Brutus et Cassius, interfectores Caesaris, ingens bellum mouerunt: erant enim per Macedoniam et Orientem multi exercitus, quos occupauerant. Profecti sunt igitur contra eos Caesar Octavianus Augustus et M. Antonius (remanserat enim ad defendendam Italiam Lepidus) apud Philippos Macedoniae urbem, contra eos pugnaverunt. Primo proelio victi sunt Antonius et Caesar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundo Brutum, et infinitam nobilitatem, quae cum illis bellum gesserat, victam interfecerunt.

cerunt. Ac sic inter eos diuisa est res publica, ut Augustus Hispanias, Gallias, et Italiam teneret: Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed in Italiam L. Antonius COS. bellum ciuile commouit, frater eius, qui cum Caesare contra Brutum et Cassium dimicauerat. Is apud Perusium, Tusciae ciuitatem, victus et captus est, neque occisus.

CAP. IV. Interim a Sex. Pompeio, Cn. Pompeii Magni filio, ingens bellum in Sicilia commotum est, his, qui superfuerant ex partibus Bruti Cassique, ad eum confluentibus. Bellatum per Caesarem Augustum Octavianum, et M. Antonium aduersus Sex. Pompeium. Pax postremo conuenit.

CAP. V. Eo tempore M. Agrippa in Aquitania rem prospere gessit: et L. Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam Persas tribus proeliis vicit. Pacorum, regis Orodis filium, interfecit eo ipso die, quo olim Orodes, Persarum rex, per ducem Surenam, Crassum occiderat. Hic primus de Parthis iustissimum triumphum Romae egit.

CAP. VI. Interim Pompeius pacem rupit; et nauali proelio victus, fugiens ad Asiam, interfectus est. Antonius, qui Asiam et Orientem tenebat, repudiata sorore Caesaris Augusti Octauiani, Cleopatram, reginam Aegypti, duxit uxorem. Contra Persas ipse etiam pugnavit: primis eos proeliis vicit: regrediens tamen fame et pestilentia laborauit. Et cum instarent Parthi fugienti, ipsis pro victoria cessit.

CAP. VII. Hic quoque ingens bellum ciuile commouit, cogente uxore Cleopatra, regina Aegypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in urbe regnare. Victus est Augusto nauali pugna clara et illustri apud Actium, qui locus in Epiro est: ex qua fugit in Aegyptum: et desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transfirent, ipse se interemit: Cleopatra sibi aspidem admisit, et veneno eius exstincta est. Aegyptus per Octavianum Augustum imperio Romano adiecta est, praepositusque ei Cn. Cornelius Gallus. Hunc primum Aegyptus Romanum iudicem habuit.

CAP.

CAP. VIII. Ita bellis toto orbe confectis, Octavianus Augustus Romam rediit, XII anno, quam COS. fuerat. Rex eo rempublicam per quadraginta et quatuor annos solus obtinuit. Ante enim XII annis cum Antonio et Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus eius usque ad finem LVI anni fuere. Obiit autem LXXVI anno, morte communi, in oppido Campaniae Atella. Romae in campo Martio sepultus est: vir, qui non immerito ex maxima parte Deo similis est putatus. Neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. (XLIV annis, quibus solus gessit imperium,) ciuillissime vixit: in cunctos liberalissimus, in amicos fidissimus; quos tantis euexit honoribus, ut pene aequaret fastigio suo.

CAP. IX. Nullo tempore res Romana magis floruit. Nam exceptis ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit, Romano adiecit imperio Aegyptum, Cantabriam, Dalmatiam, saepe ante victam, sed penitus tunc subactam; Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhaetiam, Vindelicos, et Salassos in Alpibus; omnes Ponti maritimas ciuitates: in his nobilissimas Bosporum et Panticapaeon. Vicit autem proelis Dacos; Germanorum ingentes copias cecidit; ipsos quoque trans Albim fluuium submouit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est. Hoc tamen bellum per Drusum priuignum suum administrauit, sicut per Tiberium, priuignum alterum, Pannonicum, quo bello CCCC millia captiuorum ex Germania transtulit, et supra ripam Rheni in Gallia collocauit. Armeniam a Parthis recepit: obfides, (quod nulli antea,) Persae ei dederunt: reddiderunt etiam signa Romana, quae Crasso victo ademerant.

CAP. X. Scythae, et Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera et legatos ad eum miserunt. Gallatia quoque sub hoc prouincia facta est, cum antea regnum fuisset: primusque eam M. Lollius pro praetore administrauit. Tanto autem amore etiam apud barbaros fuit, ut reges, populi Romani amici, in honorem eius concederent ciuitates, quas Caesareas nominarent: sicut in Mau-

Mauritania a rege Iuba; et in Palaestina, quae nunc urbs est clarissima. Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: ut habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt. Moriens Diuus appellatus est. Rempublicam beatissimam Tiberio successori reliquit: qui priuignus ei, mox gener, postremo adoptione filius fuerat.

CAP. XI. Tiberius ingenti socordia imperium gessit, graui crudelitate, scelerata auaritia, turpi libidine. Nam nusquam ipse pugnauit: bella per legatos suos gessit: quosdam reges, per blanditias ad se euocatos, nunquam remisit: in quibus Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in prouinciae formam redegit, et maximam ciuitatem appellari nomine suo iussit, quae nunc Caesarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio et vigesimo imperii anno, aetatis septuagesimo octauo, ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania.

CAP. XII. Successit ei Caius Caesar, cognomento Caligula, Drusi, priuigni Augusti, et ipsius Tiberii nepos: sceleratissimus, ac funestissimus: et qui etiam Tiberii dedecora purgauerit. Bellum contra Germanos suscepit; et ingressus Sueuiam, nihil strenue fecit. Stupra sororibus intulit: ex una etiam filiam agnouit. Cum aduersum cunctos ingenti auaritia, libidine, crudelitate saeuiret, interfectus in palatio est anno aetatis suae XXIX, imperii III. mense X, dieque VIII.

CAP. XIII. Post hunc Claudius fuit, patruus Caligulae, Drusi, qui apud Mogontiacum monumentum habet, filius: cuius et Caligula nepos erat. Hic medie imperauit, multa gerens tranquille atque moderate, quaedam crudeliter et insulse. Britanniae bellum intulit, quam nullus Romanorum post Iulium Caesarem attigerat: eaque deuicta per Cn. Sentium, et A. Plautium, illustres et nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quasdam insulas etiam ultra Britanniam in Oceano positas Romano imperio addidit, quae appellantur Orcades, filioque suo Britannici nomen

men imposuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos exstitit, ut etiam Plautium, nobilem virum, qui in expeditione Britannica multa egregie fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium laevis incederet. Is vixit annos IV & LX, imparuit XIV post mortem consecratus est, diuusque appellatus.

CAP. XIV. Successit huic Nero, Caligulae auunculo suo simillimus, qui imperium Romanorum & deformavit & diminuit: inusitatae luxuriae, sumptuumque, ut qui exemplo Cuius Caligulae calidis & frigidis lauaret unguentis: retibus aureis piscaretur, quae blatteis funibus extrahebat. Infinitam partem senatus interfecit; bonis omnibus hostis fuit. Ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut & saltaret & cantaret in scena, citharoedico habitu vel tragico. Parricidia multa commisit, fratre, uxore, matre interfectis. Urbem Romam incendit, ut spectaculi eius imaginem cerneret, quali olim Troia capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britanniam penamissit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capti illic atque eversa sunt: Armeniam Parthi sustulerunt, legionesque Romanas sub iugum miserunt. Duae tamen provinciae sub eo factae sunt, Pontus Polemoniacus, concedente rege Polemone; & Alpes Cottiae, Cottio rege defuncto.

CAP. XV. Per haec Romanae urbi execrabilis, ab omnibus simul destitutus, & a senatu hostis iudicatus, cum quaereretur ad poenam (quae poena erat talis, ut nudus per publicum ductus, furca capiti eius inserta, virgis usque ad mortem caederetur, atque ita praecipitaretur de saxo) e palatio fugit, & in suburbano se liberti sui, quod inter Salariam & Nomentanam viam ad quartum urbis miliarium, interfecit. Aedificavit Romae thermas, quae ante Neronianae dictae; nunc Alexandrinae appellantur. Obiit trigesimo & altero aetatis anno, imperii quarto decimo, atque in eo omnis familia Augusti consumpta est.

CAP. XVI. Huic Servius Galba successit, antiquissimae nobilitatis senator, cum septuagesimum

et tertium annum ageret aetatis: ab Hispanis et Gal-
lis imperator electus, mox ab uniuerso exercitu liben-
ter acceptus. Nam priuata eius vita insignis fuerat
militaribus et ciuilibus rebus; saepe consul, saepe pro
consul, frequenter dux in grauissimis bellis. Huius
breue imperium fuit, et quod bona haberet exordia,
nisi ad feruitatem propensior videretur. Insidiis tam-
en Othonis occisus est, imperii mense septimo; iu-
gulatus in foro Romae, sepultusque in hortis suis, qui
sunt Aurelia via non longe ab urbe Roma.

CAP. XVII. Otho, occiso Galba, inuasit im-
perium, materno genere nobilior quam paterno, neu-
tro tamen obscuro: in priuata vita mollis, (et Ne-
ronis familiaris:) in imperio documentum sui non po-
tuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus, qui-
bus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus
esset a Germanicis exercitibus imperator, bello con-
tra eum suscepto, cum apud Bebricum in Italia
leui proelio victus esset, ingentes tamen copias ad
bellum haberet, sponte semetipsum occidit. Peten-
tibus militibus, ne tam cito de belli desperaret euen-
tu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum ci-
uile bellum commoueretur; voluntaria morte obiit,
trigesimo et octauo aetatis anno, nonagesimo et quin-
to imperii die.

CAP. XVIII. Dein Vitellius imperio potitus
est, familia honorata magis, quam nobili. Nam pa-
ter eius non admodum clare natus, tres tamen ordi-
narios gesserat consulatus. Hic cum multo dedecore
imperaui, et graui faeuitia notabilis, praecipue in-
gluue et voracitate: quippe cum de die saepe quarto
vel quinto feratur epulatus. Notissima certe coena
memoriae mandata est, quam ei Vitellius frater ex-
hibuit; in qua, super ceteros sumtus, duo millia pi-
scium, septem auium millia apposita traduntur. Hic
cum Neroni iimilis esse vellet, atque id adeo prae
se ferret, ut etiam exsequias Neronis, quae humili-
ter sepultae fuerant, honoraret, a Vespasiani ducibus
occisus est, interfecto prius Sabino, Vespasiani im-
peratoris fratre, quem cum Capitolio incendit. In-
terfe-

terfectus autem est, & magno dedecore tractus per urbem Romam publice, nudus, erecta coma et capite, subiecto ad mentum gladio, stercore in vultum et pectus ab omnibus obuiis appetitus: postremo iugulatus, et in Tiberim deiectus, etiam communi caruit sepultura. Perit autem aetatis anno septimo et quinquagesimo, imperii mense VIII et die uno.

CAP. XIX. Vespasianus huic successit, factus apud Palaestinam imperator: princeps obscure quidem natus, sed optimis comparandus; priuata vita illustris; ut qui a Claudio in Germaniam, deinde in Britanniam missus, tricies et bis cum hoste conflixerit; duas validissimas gentes, XX oppida, insulam Vectam, Britanniae proximam, imperio Romano adiecerit. Romanae se in imperio moderatissime gessit: pecuniae tamen audior fuit, ita ut eam nulli iniuste auferret: quam cum omni diligentiae prouisione colligeret, tamen studiosissime largiebatur, praecipue indigentibus. Nec facile ante eum cuiusquam principis vel maior est liberalitas comperta, vel iustior. Placidissimae bonitatis, ut qui maiestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exilii poenam. Sub hoc Iudaea Romano accessit imperio; et Hierosolyma, quae fuit urbs nobilissima Palaestinae. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quae liberae ante hoc tempus fuerant: item Thraciam, Ciliciam, Comagenen, quae sub regibus amicis egerant, in prouinciarum formam redegit.

CAP. XX. Offensarum et inimicitiarum immemor fuit: conuicia a caussidicis et philosophis in se dicta, leniter tulit: diligens tamen coercitor disciplinae militaris. Hic cum Tito filio de Hierosolymis triumphauit. Per haec cum senatui et populo, postremo cunctis amabilis ac iucundus esset, profluvio ventris extinctus est in villa propria, circa Sabinos, annum aetatis agens sexagesimum nonum, imperii nonum, et diem septimum: atque inter diuos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut cum multae contra eum coniurationes fierent,

quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in senatu dixerit, *aut filios sibi successuros, aut neminem.*

CAP. XXI. Huic Titus filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus, vir omnium virtutum genere mirabilis adeo, ut *amor et deliciae humani generis* diceretur. Facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus: causas latine egit; poemata et tragoedias graece composuit. In oppugnatione Hierosolymarum sub patre militans, XII propugnatores, XII sagittarum ictibus confixit. Romae tantae civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret: convictos aduersum sese coniurationis, ita dimiserit, ut in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis et liberalitatis tantae fuit, ut, cum nulli quidquam negaret et ab amicis reprehenderetur, responderit, *nullum tristem debere ab imperatore discedere.* Praeterea cum quadam die in coena recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam praestitisse, dixerit: *amici, hodie diem perdidit.* Hic Romae amphitheatrum aedificauit, et quinque millia ferarum in dedicatione eius occidit.

CAP. XXII. Per hanc inusitato fauore dilectus, morbo periit in ea, qua pater, villa, post biennium, menses octo, dies XX, quam imperator erat factus, aetatis anno altero et quadragesimo. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipsius circa vesperam nuntiato, nocte irrupit in curiam, et tantas ei mortuo laudes gratiasque congeffit, quantas nec viuo unquam egerat, nec praesenti. Inter diuos relatus est.

CAP. XXIII. Domitianus mox accepit imperium, frater ipsius iunior; Neroni, aut Caligulae, aut Tiberio similior, quam patri vel fratri suo. Primis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia vitia progressus. Libidinis, iracundiae, crudelitatis, auaritiae, tantum in se odii concitauit, ut merita et patris et fratris aboleret. Interfecit nobilissimos ex senatu: dominum se et deum primus appellari iussit: nullam sibi nisi auream et argenteam statuam

statuam in Capitolio poni passus est: consobrinos suos interfecit: superbia quoque in eo execrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit: unam aduersum Sarmatas; alteram aduersum Cattos, duas aduersum Dacos. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit: de Sarmatis solam lauream usurpauit. Multas tamen calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta: et a Dacis Oppius Sabinus consularis, et Cornelius Fuscus, praefectus praetorio, cum magnis exercitibus occisi sunt. Romae quoque multa opera fecit: in his Capitolium, et Forum transitorium, Odeum, Diuorum Porticus, Iseum, Serapeum, ac Stadium. Verum cum ob scelera uniuerfis exosus esse coepisset, interfectus est suorum coniuratione in palatio, anno aetatis XLV, imperii quinto decimo. Funus eius cum ingenti dedecore per vespillones exportatum, et ignobiliter esse sepultum.

LIBER OCTAVVS.

CAP. I.

Anno octingentesimo et quinquagesimo ab urbe condita, Vetere et Valente consulibus, republica ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim, exitiabili tyranno, Nerva successit, vir in priuata vita moderatus et strenuus; nobilitatis mediae. Qui senex admodum, operam dante Petronio Secundo, praefecto praetorio; item Parthenio interfectore Domitiani, imperator factus, aequissimum se et ciuillissimum praebuit. Reipublicae diuina prouisione consuluit, Traianum adoptando. Mortuus est Romae post annum et quatuor menses imperii sui, ac dies octo: aetatis septuagesimo et altero anno: atque inter diuos relatus est.

CAP. II. Successit ei Ulpus Crinitus Traianus, natus Italicae in Hispania, familia antiqua magis,
D 3 quam

quam clara. Nam pater eius primum COS. fuit: imperator autem apud Agrippinam in Galliis factus est. Republicanam ita administravit, ut omnibus principibus merito praeferatur. Inuitatae ciuilitatis et fortitudinis fuit. Romani imperii, quod post Augustum defensum magis fuerat, quam nobiliter ampliatum, fines longe, lateque diffudit: urbes trans Rhenum in Germania reparauit. Daciam, Decibalo victo, subegit, prouincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Taiphali, Victophali, et Theruingi. Ea prouincia decies centena millia passuum in circuitu tenet.

CAP. III. Armeniam, quam occupauerant Parthi, recepit, Parthamasire occiso, qui eam tenebat. Albanis regem dedit Iberorum regem, et Sauromatarum, et Bosporanorum, et Arabum, et Sudroenorum, et Colchorum, in fidem accepit. Corduenos, Marcomedos occupauit: et Anthemium magnam Persidis regionem; Seleuciam et Cresiphontem, Babylonem et Messenios vicit ac tenuit: usque ad Indiae fines et mare rubrum accessit: atque ibi tres prouincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus, quae Madenam attingunt. Arabiam postea in prouinciae formam redegit. In mari rubro classem instituit; ut per eam Indiae fines vastaret.

CAP. IV. Gloriam tamen militarem ciuilitate et moderatione superauit, Romae et per prouincias aequalem se omnibus exhibens; amicos salutandi causa frequentans, vel aegrotantes; vel cum festos dies habuissent, conuiuia cum iisdem indiscreta vicissim habens; saepe in vehiculis eorum sedens; nullum senatorum laedens; nihil iniustum ad augendum fiscum agens; liberalis in cunctos, publice priuatimque ditans omnes, et honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognouisset; orbem terrarum aedificans; multas immunitates ciuitatibus tribuens; nihil non tranquillum et placidum agens; adeo, ut omni eius aetate unus senator damnatus sit, atque is tamen per senatum, ignorante Traiano. Ob haec per orbem

orbem terrarum Deo proximus, nihil non venerationis meruit et viuus et mortuus.

CAP. V. Inter alia dicta hoc ipſius fertur egregium. Amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes communis eſſet, reſpondit: *Talem ſe imperatorem eſſe priuatis, quales eſſe ſibi imperatores priuatus optaſſet.* Poſt ingentem igitur gloriam belli domique quaeritam, e Perſide rediens, apud Seleuciam Iſauriae profluuiſio ventris exſtinctus eſt. Obiit autem aetatis anno LXIII, menſe nono, et die quarto: imperii anno XIX, menſe VI, die XV. Inter diuos relatus eſt, ſolusque omnium intra urbem ſepultus. Oſſa eius collocata in urna aurea in foro, quod aedificauit, ſub columna ſita ſunt: cuius altitudo CXLIV pedes habet. Huius tantum memoriae delatum eſt, ut uſque ad noſtram aetatem non aliter in ſenatu principibus acclametur, niſi Felicior Auguſto, Melior Traiano. Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel adſentantibus, vel vere laudantibus occaſionem magnificentiffimi praeſtet exempli.

CAP. VI. Deſunſto Traiano, Aelius Hadrianus creatus eſt princeps; ſine aliqua quidem voluntate Traiani, ſed operam dante Plotina, Traiani uxore. Nam cum Traianus, quanquam conſobrinae filium, viuus noluerat adoptare. Natus et ipſe Italiae in Hispania; qui Traiani gloriae inuidens ſtatim prouincias tres reliquit, quas Traianus addiderat; et de Aſſyria, Meſopotamia, et Armenia reuocauit exercitus, ac ſinem imperii eſſe voluit Euphratem. Idem de Dacia facere conatum, amici deterruerunt, ne multi ciues Romani barbaris traderentur; propterea quod Traianus, viſta Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum tranſtulerat, ad agros et urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exauſta.

CAP. VII. Pacem tamen omni tempore imperii ſui habuit, ſemel tantum per praefidem dimicauit; orbem Romanum circumiit; multa aedificauit. Facendiſſimus Latino ſermone, Graeco erudiſſimus fuit: non magnam clementiae gloriam habuit; dili-

gentissimus tamen circa aerarium, et militum disciplinam. Obiit in Campania, maior sexagenario, imperii anno XXI, mense X, die XXIX. Senatus ei tribuere noluit diuinos honores: tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer exigeret, et uniuersi senatores palam resisterent, tandem obtinuit.

CAP. VIII. Ergo Hadriano successit T. Antoninus Fulvius Boionius, idem etiam Pius nominatus; genere claro, sed non admodum vetere; vir insignis, et qui merito Numae Pompilio conferatur, ita ut Romulo Traianus aequetur. Vixit ingenti honestate priuatus; maiori, in imperio; nulli acerbus, cunctis benignus: in re militari moderata gloria, defendere magis prouincias, quam amplificare studens, viros aequissimos ad administrandam rempublicam quaerens; bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans: regibus amicis venerabilis non minus, quam terribilis; adeo ut barbarorum plurimae nationes depositis armis, ad eum controuersias suas litesque deferrent, sententiaeque eius parerent. Hic ante imperium ditissimus, opes quidem omnes suas stipendiis militum, & circa amicos liberalitatibus minuit; verum aerarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obiit apud Lorium, villam suam, milliario ab urbe XII, vitae anno LXXIII, imperii XXII, atque inter diuos relatus est, et merito consecratus.

CAP. IX. Post hunc imperauit Marcus Antoninus Verus, haud dubie nobilissimus; quippe cum eius origo paterna a Numa Pompilio, materna a Sallentino rege penderet: et cum eo L. Annius Antoninus Verus. Tumque primum Romana respublica duobus, aequo iure imperium administrantibus, paruit: cum usque ad eos, singulos semper habuisset Augustos.

CAP. X. Hi et genere inter se coniuncti fuerunt, et adfinitate. Nam Verus Annii Antoninus, M. Antonini filiam in matrimonium habuit: M. autem Antoninus gener Antonini Pii fuit per uxorem

Gale-

Galeriam Faustinam iuniorem consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt; qui post victoriam Traiani tum primum rebellauerant. Verus Antoninus ad id profectus est: qui Antiochiae circa Armeniam agens, multa per duces, et ingenti patrauit: Seleuciam, Assyriae urbem nobilissimam, cum quadraginta millibus hominum cepit: Parthicum triumphum reuexit; cum fratre eodemque socero triumphauit. Obiit tamen in Venetia, cum a Concordia ciuitate Altinum proficisceretur, et cum fratre in vehiculo federet, subito sanguine ictus, casu morbi, quem Graeci *αποπληξιν* vocant. Vir ingenii parum ciuillis; reuerentia tamen fratris nihil unquam atrox ausus. Cum obisset undecimo imperii anno, inter deos relatus est.

CAP. XI. Post eum Marcus Antoninus solus rempublicam tenuit, vir quem mirari facilius quis, quam laudare possit. A principio vitae tranquillissimus: adeo ut in infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex moerore mutaret. Philosophiae deditus Stoicae; ipse etiam non solum vitae moribus; sed etiam eruditione philosophus: tantae admirationis adhuc iuuenis, ut eum successorem parauerit Hadrianus relinquere: adoptato tamen Antonino Pio, generum esse ei idcirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perueniret.

CAP. XII. Institutus est ad philosophiam per Appollonium Chalcedonium; ad scientiam litterarum Graecarum, per Sextum Chaeronensem, Plutarchi nepotem. Latinas autem litteras eum Fronto, orator nobilissimus, docuit. Hic cum omnibus Romae aequari egit, ad nullam insolentiam elatus imperii fastigio: liberalitatis promptissimae: prouincias ingenti benignitate et moderatione tractauit. Contra Germanos eo principe res feliciter gestae sunt. Bellum ipse unum gessit Marcomanicum: sed quantum nulla memoria fuit, adeo, ut Punicis conferatur. Nam eo grauius est factum, quod uniuersi exercitus Romani perierant. Sub hoc enim tantus casus pestilentiae fuit, ut post victoriam Persicam, Romae ac per

Italiam prouinciasque, maxima hominum pars, militum omnes fere copiae languore defecerunt.

CAP. XIII. Ingenti ergo labore et moderatone, cum apud Carnuntum iugi triennio perseverasset, bellum Marcomanicum confecit, quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatae, Sueui, atque omnis barbaria commouerat: multa hominum millia interfecit: ac Pannoniis seruitio liberatis, Romae rursus cum Commodo Antonino, filio suo, quem iam Caesarem fecerat, triumphauit. Ad huius belli usum, aerario exhausto, cum largitiones nullas haberet, neque indicere prouincialibus aut senatui aliquid vellet; instrumentum regii cultus, facta in foro diui Traiani sessione, distraxit: vasa aurea, pocula crystallina et murrhina, uxoriam ac suam sericam ac auream vestem; multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses ea venditio habita est, multumque auri redactum. Post victoriam tamen emtoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel emta retinere.

CAP. XIV. Hic permisit viris clarioribus, ut conuiuia eodem cultu, quo ipse, et ministris similibus, exhiberent. In editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatam rempublicam et virtute et mansuetudine reddidisset, obiit XVIII imperii anno, vitae LXI; et omnibus certam adnentibus, inter diuos relatus est.

CAP. XV. Huius successor L. Antoninus Commodus nihil paternum habuit: nisi quo contra Germanos feliciter et ipse pugnavit. Septimum mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur. Sed luxuria et obscenitate deprauatus; gladiatoris armis saepissime in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum huiusmodi hominibus saepe dimicauit. Obit morte subita atque adeo, ut strangulatus, vel veneno interfectus putaretur: cum annis XII post patrem, et VIII mensibus imperasset; tan-

tanta execratione omnium, ut hostis humani generis etiam mortuus iudicaretur.

CAP. XVI. Haec successit Pertinax, grandaeuus iam, ut qui septuagenariam attingisset aetatem; praefecturam urbi tum agens, ex S. C. imperare iussus. Octogesimo imperii die, praetorianorum militum seditione, et Iuliani scelere occisus est.

CAP. XVII. Post eum Saluius Iulianus rempublicam inuasit, vir nobilis et iure peritissimus; nepos Saluii Iuliani, qui sub diuo Hadriano *perpetuum* composuit *edictum*. Victus est a Severo apud Muluium pontem, interfectus in palatio. Vixit mensibus septem, postquam coeperat imperare.

CAP. XVIII. Hinc imperii Romani administrationem Septimius Seuerus accepit: oriundus ex Africa, prouincia Tripolitana, oppido Lepti. Solus omni memoria et ante et postea ex Africa imperator fuit. Hic primum fisci aduocatus, mox militaris tribunus, per multa deinde ac varia officia atque honores, usque ad administrationem totius reipublicae venit. Pertinacem se appellari voluit, in honorem eius Pertinacis, qui a Iuliano fuerat occisus. Parus admodum fuit, natura saeuus: bella multa, et feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto et Syria rebellauerat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit et Arabas interiores et Adiabenos Arabas eo usque superauit, ut etiam prouinciam ibi faceret; idcirco Parthicus, et Arabicus Adiabenicus dictus est. Multa toto Romano orbe reparauit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinaeae socius fuerat Iuliano, Caesarem se in Gallia fecit: victusque a Ludgundum est, et interfectus.

CAP. XIX. Seuerus autem praeter bellicam gloriam etiam ciuilibus studiis clarus fuit, et litteris doctus, philosophiae scientiam ad plenum adeptus. Nouissimum bellum in Britannia habuit: utque receptas prouincias omni securitate muniret, vallum per XXXII millia passuum a mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperii anno sexto decimo, mense tertio; et diuus appellatus est. Nam

filios

filios duos successores reliquit, Bassianum et Getam: sed Bassiano Antonini nomen a senatu voluit imponi. Itaque dictus est M. Aurelius Antoninus Bassianus; patrique successit. Nam Geta hostis publicus iudicatus, confestim periit.

CAP. XX. Marcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus, idemque Caracalla, morum fere paternorum fuit; paullo asperior, et minax. Opus Romae egregium fecit lauacri, quae Antoninianae appellantur; nihil praeterea memorabile. Impatiens libidinis; ut qui nouercam suam Iuliam uxorem duxerit. Defunctus est in Osdroene apud Edessam, moliens aduersum Parthos expeditionem, anno imperii VI, mense II, vix egressus aetatis XLIII annum, funere publico elatus est.

CAP. XXI. Opilius deinde Macrinus, qui praefectus praetorio erat, cum filio Diadumeno facti imperatores, nihil memorabile ex temporis breuitate gesserunt. Nam imperium eorum duum mensium, et unius anni fuit. Seditioe militari ambo pariter occisi sunt.

CAP. XXII. Creatus est post hos M. Aurelius Antoninus. Hic Antonini Caracallae filius putabatur: sacerdos autem Heliogabali templi erat. Is cum Romam ingenti et militum et senatus expectatione venisset, probris se omnibus contaminauit. Impudicissime et obscenissime vixit, biennioque post et VIII mensibus tumultu interfectus est militari; et eum eo mater Symia Syra.

CAP. XXIII. Saccessit huic Aurelius Alexander; ab exercitu Caesar, a senatu Augustus nominatus; iuuenis admodum: susceptoque aduersus Persas bello, Xerxem eorum regem gloriosissime vicit. Militarem disciplinam seuerissime rexit; quasdam tumultuantes legiones integras exaustrauit. Adfessorem habuit, vel serinii magistrum, Vlpianum, iuris conditorem. Romae quoque fauorabilis fuit. Periit in Gallia, militari tumultu, tertio decimo imperii anno, et die VIII: in matrem suam Mammaeam unice pius.

LIBER

LIBER NONVS.

CAP. I.

Post hunc Maximinus ex corpore militari primus ad imperium accessit sola militum voluntate, cum nulla senatus intercessisset auctoritas, neque ipse senator esset. Is bello aduersus Germanos feliciter gesto, cum a militibus imperator esset appellatus, a Pupieno Aquilejae occisus est, deserentibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero, cum quo imperauerat triennio et paucis diebus.

CAP. II. Postea tres simul Augusti fuerunt, Pupienus, Balbinus, et Gordianus: duo superiores obscurissimo genere, Gordianus nobilis: quippe cuius pater, senior Gordianus, consensu militum, cum proconsulatum Africae ageret, Maximino imperante, princeps fuisset electus. Itaque cum Romam venissent Balbinus et Pupienus, in palatio interfecisti sunt; soli Gordiano imperium reseruatum. Gordianus admodum puer, cum Tranquillinam Romae duxisset uxorem, Ianum geminum aperuit, et ad orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui iam moliebantur erumpere. Quod quidem mox feliciter gefit, proeliisque ingentibus Persas afflixit. Rediens haud longe a Romanis finibus interfecisti est fraude Philippi, qui post eum imperauit. Miles ei tumulum vigesimo milliario a Circesso, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens, aedificauit; exsequias Romam reuexit; ipsum diuum appellauit.

CAP. III. Philippi duo, filius ac pater, Gordiano occiso, imperium inuaserunt: atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam e Syria profecti sunt. His imperantibus millesimus annus Romae urbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecisti sunt: senior Philippus Veronae, Romae iunior. Annis quinque imperauerunt. Inter diuos tamen relati sunt.

CAP.

CAP. IV. Post hos Decius, e Pannonia inferiore Budaliae natus, imperium sumfit. Bellum civile, quod in Gallia motum fuerat, oppressit. Filium suum Caesarem fecit. Romae laqueum aedificauit. Cum biennio ipse et filius imperassent, uterque in barbarico interfecti sunt, et inter diuos relati.

CAP. V. Mox imperatores creati sunt Gallus Hostilianus, et Galli filius Volusianus. Sub his Aemilianus in Moesia res nouas molitus est: ad quem opprimendum cum ambo profecti essent, Interamnæ interfecti sunt, non completo biennio. Nihil omnino clarum gesserunt. Sola pestilentia, et morbis, atque aegritudinibus notus eorum principatus fuit.

CAP. VI. Aemilianus obscurissime natus, obscurius imperauit, ac tertio mense extinctus est.

CAP. VII. Hinc Licinius Valerianus in Rhaetia et Norico agens, ab exercitu imperator, et mox Augustus est factus. Gallienus quoque Romae a senatu Caesar est appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum, et pene exitiabile fuit, vel infelicitate principum, vel ignauia. Germani Rauiennam usque uenerunt. Valerianus in Mesopotamia bellum gerens, a Sapore Persarum rege superatus est: mox etiam captus, apud Parthos ignobili seruitute consenuit.

CAP. VIII. Gallienus, cum adolefcens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum perniciose gessit. Nam iuuenis in Gallia et Illyrico multa strenue fecit, occiso apud Murfam ingenuo, qui purpuram sumserat, et Trebelliano. Diu placidus et quietus, mox in omnem lasciuiam dissolutus, tenendae reipublicae habenas probrosa ignauia et desperatione laxauit. Alemanni vastatis Galliis, in Italiam irruerunt. Dacia, quae a Traiano ultra Danubium fuerat adiecta, amissa est. Graecia, Macedonia, Pontus, Asia, vastata per Gothos. Pannonia a Sarmatis Quadisque populata est. Germani usque ad Hispanias penetrauerunt, et ciuitatem nobilem Tarraconem expugnauerunt.

runt. Parthi, Mesopotamia occupata, Syriam sibi coeperunt vindicare.

CAP. IX. Tum iam desperatis rebus, et deletō pene imperio Romano, Postumus in Gallia, obscurissime natus, purpuram sumsit: et per annos decem ita imperavit, ut consumtas pene prouincias ingenti virtute et moderatione reparauerit: qui seditione militum interfectus est, quod Mogontiacum, quae aduersus eum rebellauerat, L. Aeliano res nouas moliente, diripiendam militibus tradere noluisse. Post eum Marius, vilissimus opifex, purpuram accepit, et secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus: sed cum nimiae libidinis esset, et matrimonia aliena corrumpere, Agrippinae occisus est, aduario quodam machinante dolum, imperii sui anno secundo.

CAP. X. Huic successit Tetricus senator, qui Aquitaniam honore praesidis administrans, abiens a militibus imperator electus est, et apud Burdegalam purpuram sumsit: seditiones multas militum pertulit. Sed dum haec in Gallia geruntur, in Oriente per Odenathum Persae victi sunt: defensa Syria, recepta Mesopotamia, usque ad Ctesiphontem Odenathus penetrauit.

CAP. XI. Ita, Gallieno rempublicam deserente, Romanum imperium in Occidente per Postumum, per Odenathum in Oriente seruatum est. Gallienus interea Mediolani cum Valeriano fratre occisus est, imperii anno nono: Claudiusque ei successit, a militibus electus, a senatu appellatus Augustus. Hic Gothos, Illyricum Macedoniamque vastantes, ingenti proelio vicit. Parcus vir, ac modestus, et iusti tenax, ac reipublicae gerendae idoneus: qui tamen intra imperii biennium morbo interiit, et diuus appellatus est. Senatus ingenti eum honore decorauit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur.

CAP. XII. Quintillus post eum, Claudii frater, consensu militum imperator electus est. vir unice moderatōnis et ciuilitatis, aequandus fratri, vel prae-

praeponendus. Consensu senatus appellatus Augustus septimo decimo die imperii occisus est.

CAP. XIII. Post eum Aurelianus suscepit imperium, Dacia Ripensi oriundus: vir in bello potens, animi tamen immodici, et ad crudelitatem propensioris, quique Gothos strenuissime vicit. Romanam ditionem ad fines pristinos varia bellorum felicitate reuocauit. Superauit in Gallia Tetricum, apud Catalaunos: ipso Tetrico prodente exercitum suum, cuius assiduas seditiones ferre non poterat: quin etiam per litteras occultas Aurelianium ita fuerat deprecatus, ut inter alia versu Virgiliano uteretur:

Eripe me bis inuicte malis.

Zenobiam quoque, quae occiso Odenatho marito orientem tenebat, haud longe ab Antiochia sine graui proelio cepit. ingressusque Romam, nobilem triumphum, quasi receptor Orientis Occidentisque, egit, currum praecedentibus Tetrico et Zenobia. qui quidem Tetricus corrector Lucaniae postea fuit: ac priuatus diutissime vixit. Zenobia autem posteros, qui adhuc manent, Romae reliquit.

CAP. XIV. Hoc imperante etiam monetarii in urbe rebellauerunt, vitiatis pecuniis, et Felicissimo rationali interfecto: quos Aurelianus victos ultima crudelitate compefcuit: plurimos nobiles capite damnauit: saeuus et sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdam, quam in ullo amabilis imperator. Trux omni tempore, etiam filii sororis interfector: disciplinae tamen militaris, et morum dissolutorum magna ex parte corrector.

CAP. XV. Urbem Romam muris firmioribus cinxit: templum Soli aedificauit: in quo infinitum auri gemmarumque constituit. Prouinciam Daciam, quam Traianus ultra Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico et Moesia, desperans eam posse retinere: adductosque Romanos ex urbibus et agris Daciae, in media Moesia collocauit: appellauitque eam Daciam, quae nunc duas Moesias diui-

diuidit, et est in dextra Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in laeua. Occiditur ferui sui fraude, qui ad quosdam militares viros, amicos ipsius, nomina pertulit adnotata; falso manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaque ut praeueneretur, ab iisdem interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolin et Heracliam est stratae veteris. Locus Coenophurium appellatur. Mors tamen eius inulta non fuit. Meruit quoque inter diuos referri. Imperauit annos quinque, menses VI.

CAP. XVI. Tacitus post hunc suscepit imperium; vir egregie moratus, et reipublicae gerendae idoneus. Nihil tamen clarum potuit ostendere, intra sextum mensem imperii morte praeventus. Florianus, qui Tacito successerat, duobus mensibus, et diebus XX in imperio fuit; neque quicquam dignam memoriam egit.

CAP. XVII. Post hunc Probus, vir illustris gloria militari, ad administrationem reipublicae accessit. Gallias a barbaris occupatas ingenti proelio, felicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturninum in Oriente, Proculum et Bonosum Agrippinae, certaminibus oppressit. Vineas Gallos et Pannonios habere permisit opere militari Almam superiorem apud Syrmium, et Aureum apud Moesiam superiorem vineis conferuit, et prouincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parata dixit, breui milites necessarios non futuros. vir acer, strenuus, iustus, et qui Aurelianum aequaret gloria militari, morum autem ciuilitate superaret. Interfectus est tamen Syrmii, in turri ferrata. Imperauit annos VI, menses quatuor.

CAP. XVIII. Post hunc Carus est factus Augustus, Narbonae natus in Gallia: qui confestim Carinum et Numerianum filios, Caesares fecit, cum

Eutrop. Brev. Hist. Rom.

qui-

quibus regnavit duobus annis. sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos proelio fudit: Cochen et Ctesiphontem, urbes nobilissimas, cepit: et cum castra super Tigridem haberet, ictu diuini fulminis periit. Numerianus quoque filius eius, quem secum ad Persas duxerat, adolescens egregiae indolis, cum oculorum dolore correptus in lecticula veheretur, impulsore Apro, qui foer eius erat, per insidias occisus est. et cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper inuadere posset imperium, foetore cadaveris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur, foetore commoti, diductis lecticulae pullis, post aliquot dies mortem eius notam habere potuerunt.

CAP. XIX. Interea Carinus, quem Caesarem ad Parthos proficiscens Carus in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omnibus se sceleribus inquinavit: plurimos innocuos, fideis criminibus, occidit: matrimonia nobilia corruptit; condiscipulis quoque, qui eum in auditorio vel leui fatigatione taxauerant, perniciosus fuit. Ob quae omnibus hominibus iniustus, non multo post poenas dedit. Nam de Perside victor exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Caesarem insidiis perdidisset, Diocletianum imperatorem creauit, Dalmatia oriundum, virum obscurissime natum: adeo ut a plerisque scribae filius, a nonnullis Anulini senatoris libertinus fuisse credatur.

CAP. XX. Is prima militum concione iuravit, Numerianum nullo suo dolo interfectum. et cum iuxta eum Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constitisset, in conspectu exercitus, manu Diocletiani percussus est. Postea Carinum, omnium odio et detestatione viuentem, apud Margum ingenti proelio vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortiorem habebat: certe desertum, inter Viminacium atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum

rum

rum potitus, cum tumultum rusticani in Gallia concitassent, et factioni suae Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum et Aelianum: ad subigendos eos Maximianum Herculium Caesarem misit; qui leuibus proeliis agrestes domuit, et pacem Galliae reformauit.

CAP. XXI. Per haec tempora etiam Carausius, qui vilissime natus, strenuae militiae ordine famam egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicae et Armoricae pacandum mare accepisset, quod Franci et Saxones infestabant, multis barbaris saepe captis, nec praeda integra aut prouincialibus reddita, aut imperatoribus missa; cum suspicio esse coepisset, consulto ab eo admitti barbaros, ut transeuntes cum praeda exciperet, atque haec se occasione ditaret; a Maximiano iussus occidi, purpuram sumit, et Britannias occupauit.

CAP. XXII. Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatae essent, Carausius in Britannis rebellaret, Achilleus in Aegypto, Africam Quingentiani infestarent, Narseus Orienti bellum inferret; Diocletianus Maximianum Herculium ex Caesare fecit Augustum, Constantium et Maximianum Caesares: quorum Constantius per filiam nepos Claudii traditur: Maximianus Galerius in Dacia haud longe a Sardia natus. atque ut eos etiam adfinitate coniungeret, Constantius priuignam Herculi Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos, Constantini fratres, habuit: Galerius filiam Diocletiani Valerianae: ambo uxores, quas habuerant, repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, ad postremum pax conuenit. Eum post septennium Allectus, socius eius, occidit, atque ipse post eum Britannias triennio tenuit: qui ductu Aesclepiodoti, praefecti praetorio, est oppressus. Ita Britanniae decimo anno receptae.

CAP. XXIII. Per idem tempus a Constantio Caesare in Gallia pugnatum est circa Lingonas: die una aduersam et secundam fortunam expertus est. Nam, cum, repente barbaris ingruentibus, intra ciuitatem esset coactus tam praecipitose necessitate, ut clausis portis in murum funibus tolleretur; vix quinque horis mediis, aduentante exercitu, sexaginta fere millia Alamannorum cecidit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligauit, dornitis Quinquegentianis, et ad pacem redactis. Diocletianus obsessum Alexandriae Achilleum octauo fere mense superauit, eumque interfecit. Victoria acerbè usus est: totam Aegyptum grauibz proscriptionibus caedibusque foedauit. Ea tamen occasione ordinauit prouidè multa, et disposuit; quae ad nostram aetatem manent.

CAP. XXIV. Galerius Maximianus primo aduersus Narseum, proelium habuit, inter Callnicum Carrasque congressus, cum inconsulte magis, quam ignaue dimicasset. Admodum enim parua manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur, et ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, tanta insolentia a Diocletiano fertur exceptus, ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse.

CAP. XXV. Mox tamen per Illyricum Moesiamque contractis copiis, rursus cum Narseo, Hormisdæ et Saporis auo, in Armenia maiori pugnavit successu ingenti, nec minore consilio, simulque fortitudine: quippe qui etiam speculatoris munus cum altero ac tertio equite susceperit. Pulso Narseo castra eius diripuit; uxores, sorores, liberos cepit; insipitam extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam Persicam copiosissimam: ipsum in ultimas regni solitudines egit, quare ad Diocletianum, in Mesopotamia cum praesidiis tum morantem, ouans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps et simul, et viritum bella gesserunt, Carpis et Baternis subactis.

acis, Sarmatis victis: quarum nationum ingentes captiuorum copias in Romanis finibus locauerunt.

CAP. XXVI. Diocletianus moratus callide fuit, sagax praeterea, et admodum subtilis ingenio, et qui feueritatem suam aliena inuidia vellet explere. Diligentissimum tamen et sollertissimum princeps; et qui imperio Romano primus regiae consuetudinis formam magis, quam Romanae libertatis, inuexit; adoratique se iussit, cum ante eum cuncti salutarentur: ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia.

CAP. XXVII. Herculius autem propalam ferus, et inciuilis ingenii, asperitatem suam etiam vultus horrore significans. Hic naturae suae indulgens, Diocletiano in omnibus, etiam feuerioribus consiliis, obsecutus est. Cum tamen ingrauescente aeuo parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculio fuit, ut in priuatam vitam concederent, et stationem tuendae reipublicae viridioribus iunioribusque mandarent. Cui aegre collega obtemperauit, tamen uterque una die priuato habitu imperii insigne mutauit; Nicomediae Diocletianus, Herculius Mediolani; post triumphum inclitum, quem Romae ex numerosis gentibus egerant, pompa ferculorum illustri, qua Narfei coniuges sororesque et liberi ante eurrum ducti sunt. Concesserunt tunc Salonas unus, alter in Lucaniam.

CAP. XXVIII. Diocletianus priuatus in villa, quae haud procul a Salonis est, praeclaro otio fenuit; inusitata virtute usus, ut solus omnium post conditum Romanum imperium, ex tanto fastigio sponte ad priuatae vitae statum ciuilitatemque remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, ut cum priuatus obisset, inter diuos tamen referretur.

LIBER DECIMVS.

CAP. I.

His igitur abeuntibus, ad administrationem reipublicæ Constantius & Galerius Augusti creati sunt: diuisusque inter eos ita Romanus orbis, ut Galliam, Italiam, Africam, Constantius; Illyricum, Asiam, Orientem Galerius obtinerent; sumtis duobus Caesaribus. Constantius tamen, contentus dignitate Augusti, Italiae atque Africae administrandae sollicitudinem recusauit: vir egregius et praestantissimae ciuitatis, diuitiis prouincialium ac priuatorum studens, *fisci commoda non admodum adfectans: ducensque melius, publicas opes a priuatis haberi, quam intra unum claustrum reseruari.* adeo autem cultus modici, ut feriatibus diebus, si cum amicis numerosioribus esset epulandum, priuatorum argento ostiatim petito triclinia sternerentur. Hic non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit: praecipue quod Diocletiani suspectam prudentiam, et Maximiani sanguinariam temeritatem imperio eius euaserant. Obiit in Britannia Eboraci, principatus anno tertio decimo, atque inter diuos relatus est.

CAP. II. Galerius vir et probe moratus, et egregius in re militari, cum Italiam quoque, sinente Constantio administrationi suae accessisse sentiret, Caesares duos creauit, (Maximinum, quem orienti praefecit: et Severum, cui Italiam dedit: ipse in Illyrico commoratus est.) Verum Constantio mortuo, Constantinus, ex obscuriori matrimonio eius filius, in Britannia creatus est imperator, et in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romae interea praetoriani, excitato tumultu, Maxentium Herculi filium, qui haud procul ab urbe in villa publica morabatur, Augustum nuncupauerunt. Quo nuntio
[Maxi-

Maximianus Herculus ad spem arrestus resumendi fastigii, quod inuitus amiserat, Romam aduolauit e Lucania, quam sedem priuatus elegerat, in agris amoenissimis consenscens; Diocletianumque etiam per litteras adhortatus est, ut depositam resumeret potestatem: quas ille irritas habuit. Sed aduersum motum praetorianorum atque Maxentii, Seuerus Caesar Romam missus a Galerio, cum exercitu venit; obsidensque urbem, militum suorum scelere desertus est.

CAP. III. Auctae Maxentio opes, confirmatumque imperium. Seuerus fugiens Rauennae interfectus est. Herculus tamen Maximianus post haec in concione exercitus filium Maxentium nudare conatus, seditionem et conuicia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tanquam a filio esset expulsus, ut Constantino genero iungeretur: moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Galliis et militum et provincialium ingenti iam fauore regnabat, caesis Francis atque Alamannis, captisque eorum regibus, quos etiam bestiis, cum magnificum spectaculum muneris parasset, obiecit. Detecis igitur insidiis per Faustam filiam, quae dolum viro nuntiauerat, profugit Herculus, Massiliaeque oppressus (ex ea etenim navigare ad filium praeparabat) poenas dedit iustissimo exitu: vir ad omnem asperitatem saeuitiamque proclius, infidus, incommodus, ciuilitatis penitus exers.

CAP. IV. Per hoc tempus a Galerio Licinius imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, et in bello, quod aduersus Narseum gesserat, strenuis laboribus et officiis acceptus: mors Galerii confestim secuta est. Itaque respublica tum a nouis quatuor imperatoribus tenebatur, Constantino et Maxentio, filiis Augustorum, Licinio et Maximino, nouis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperii sui anno bellum aduersum Ma-

xentium ciuile commouit; copias eius multis proe-
liis fudit: ipsum postremo Romae aduersum nobiles
omnibus exitiis saeuientem, apud pontem Muluium
vicit, Italiaeque est potitus. Non multo deinceps
in Oriente quoque aduersus Licinium Maximinus res
nouas molitus, vicinum exitium fortuita apud Thar-
sum morte praeuenit.

CAP. V. Constantinus tamen vir ingens, et
omnia efficere nitens, quae animo praeparasset, simul
principatum totius orbis adfectans, Licinio bellum
intulit, quamuis necessitudo et affinitas cum eo esset:
nam soror Constantia nupta Licinio erat; ac primo
eum in Pannonia, ingenti apparatu bellum apud Ci-
balas instruentem, repentinus oppressit: omnique
Dardania, Moesia, Macedonia potitus, numerosas
prouincias occupauit.

CAP. VI. Varia deinceps inter eos bella, &
pax reconciliata, ruptaque est. Postremo Licinius
nauali et terrestri proelio victus, apud Nicomediam
se dedit; et contra religionem sacramenti Thesla-
lonicae priuatus occisus est. Eo tempore res Ro-
mana sub uno Augusto et tribus Caesaribus (quod
nunquam alias) fuit; cum liberi Constantini Galliae,
Orienti, Italiaeque praecessent. Verum insolentia
rerum secundarum aliquantum Constantinus ex illa
fauorabili animi docilitate mutauit. Primum neces-
situdines persecutus, (Crispum filium,) egregium
virum, et sororis filium, commodae indolis iuue-
nem, interfecit; mox uxorem, post numerosos ami-
cos.

CAP. VII. Vir primo imperii tempore opti-
mis principibus, ultimo medijs comparandus. In-
numerae in eo animi corporisque virtutes claruerunt.
Militaris gloriae appetentissimus, fortuna in bellis
prospera fuit: verum ita, ut non superaret industriam.
Nam etiam Gothos, post ciuile bellum, varie pro-
figauit, pace ad postremum data; ingentemque apud bar-

Barbaras gentes memoriam gratiae collocavit. Ciuilibus artibus et studiis liberalibus deditus; adfectator iusti amoris, quem omni sibi et liberalitate et docilitate quaesivit; sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occasionum praetermittens, quo opulentiores eos clarioresque praestaret.

CAP. VIII. Multas leges rogauit, quasdam ex bono et aequo, plerasque superfluas, nonnullas seueras. primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium euehere molitus est, ut Romae aemulam faceret. Bellum aduersus Parthos moliens, qui iam Mesopotamiam fatigabant, uno, et trigesimo anno imperii, aetatis sexto et sexagesimo, Nicomediae in villa publica obiit. Denuntiata mors eius etiam per crinitam stellam, quae inusitatae magnitudinis aliquamdiu fuit: eam Graeci κομνην vocant, atque inter diuos meruit referri.

CAP. IX. Successores filios tres reliquit, atque unum fratris filium. Verum Dalmatius Caesar prosperrima indole, neque patruo absimilis, haud multo post oppressus est factione militari, et Constantio, patruole suo, sinente potius, quam iubente. Constantinum porro, fratri bellum inferentem, et apud Aquileiam inconsultius proelium adgressum, Constantis duces interemerunt. Ita respublica ad duos Augustos redacta. Constantis imperium strenuum aliquamdiu, et iustum fuit; mox cum et ualitudine impropera, et amicis prauioribus uteretur, ad grauius uicia conversus, cum intolerabilis prouincialibus, militibus iniucundus esset, factione Magnentii occisus est. Obiit haud longe ab Hispaniis, in castro, cui Helenae nomen est, anno imperii decimo septimo, aetatis trigesimo: rebus tamen plurimis strenue in militia gestis, exercituique per omne vitae tempus sine graui crudelitate terribilis.

CAP. X. Diuersa Constantii fortuna fuit. A Persis enim multa et grauius perpeffus, saepe captis

oppidis, obsessis urbibus, caesis exercitibus; nullumque ei contra Saporem prosperum proelium fuit; nisi quod, apud Singaram, haud dubiam victoriam ferocia militum amittit; qui pugnam sedtiose et stolidè, contra rationem belli, die iam praecipiti, postponerunt. Post Constantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias, obtinente, etiam Illyricum res novas habuit. Vetranione ad imperium consensu militum electo: quem grandaeuum iam, et cunctis amabilem, diurnitate et felicitate militiae, ad tuendum Illyricum, principem creauerunt: virum probum et morum veterum, ac iucundae ciuilitatis; sed omnium liberalium artium expertem; adeo, ut ne elementa quidem prima litterarum, nisi grandaeuus et iam imperator, acceperit.

CAP. XI. Sed a Constantio, qui ad ultionem fraternae necis, bellum ciuile commouerat, abrogatum est Vetranioni imperium: qui nouo inusitatoque more, consensu militum deponere insigne compulsus est. Romae quoque tumultus fuit; Nepotiano, Constantini fororis filio, per gladiatoriam manum imperium inuadente; qui saeuis exordiis dignum exitum nactus est. Vigesimo enim atque octauo die a Magnentianis ducibus oppressus, poenas dedit: caputque eius pilo per urbem circumlatum est: grauisimaeque proscriptiones et nobilium caedes fuerunt.

CAP. XII. Non multo post Magnentius apud Murfam profligatus acie est, ac pene captus. Ingentes Romani imperii vires ea dimicatione consumtae sunt, ad quaelibet bella externa idoneae, quae multum triumphorum possent securitatisque conferre. Orienti mox a Constantio Caesar est datus, patrum filius Gallus: Magnentiusque diuersis proeliis victus, vim vitae suae apud Lugdunum attulit, imperii anno tertio, mense septimo: frater quoque eius Senonis, quem ad tuendas Gallias Caesarem miserat.

CAP.

CAP. XIII. Per haec tempora etiam a Constantio, multis inciuiibus gestis, Gallus Caesar occisus est: vir natura ferus, et ad tyrannidem pronior, si suo iure imperare licuisset. Siluanus quoque in Gallia res nouas molitus, ante diem trigessimum exstinctus est.

CAP. XIV. Solusque imperio Romano eo tempore Constantius princeps et Augustus fuit. Mox Iulianum Caesarem ad Gallias misit, patruelem suum, Galli fratrem: tradita ei in matrimonium sorore; cum multa oppida barbari expugnassent, alia obsiderent, ubique foeda vastitas esset, Romanumque imperium non dubia iam calamitate nutaret: a quo modicis copiis apud Argentoratum, Galliae urbem, ingentes Alamannorum copiae exstinctae sunt, rex nobilissimus captus: Galliae restituae. Multa postea per eundem Iulianum egregie aduersum barbaros gesta sunt: submotique ultra Rhenum Germani, et finibus suis Romanum imperium restitutum.

CAP. XV. Neque multo post, cum Germanici exercitus a Galliarum praesidio tollerentur, consensu militum Iulianus factus Augustus est: interiectoque anno, ad Illyricum obtinendum profectus, Constantio Parthicis bellis occupato: qui rebus cognitis ad bellum civile conuersus in itinere obiit inter Ciliciam Cappadociamque, anno imperii octauo et trigesimo, aetatis quinto et quadagesimo, meruitque inter diuos referri. vir egregiae tranquillitatis, placidus, nimis amicis et familiaribus credens, mox etiam uxoribus deditior: qui tamen primis imperii annis ingenti se modestia egerit; familiarium etiam locupletator; neque inhonoros sinens, quorum laboriosa expertus fuisset officia: ad seueritatem tamen propensior, si suspicio imperii moueretur; mitis alias, et cuius in ciuilibus magis, quam in externis bellis, sit laudanda fortuna.

CAP.

CAP. XVI. Hinc Iulianus rerum potitus est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum, cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida et castris Persarum in deditioem accepit, vel vi oppugnauit. Assyriamque populatus, castra apud Ctesiphontem statiuam aliquamdiu habuit: remeansque victor, dum se inconspuitus proeliis inferit, hostili manu interfectus est, VI Kalend. Iulias, imperii anno septimo, aetatis altero et trigesimo; atque inter diuos relatus est. vir egregius et reipublicam insigniter moderaturus, si per fata licuisset: liberalibus disciplinis apprime eruditus: Graecis doctior, atque adeo, ut Latina eruditione nequaquam cum Graeca scientia conueniret: facundia ingenti et prompta: memoriae tenacissimae, in quibusdam philosopho propior: in amicos liberalis: sed minus diligens, quam tantum principem decuit: fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriae eius inferrent. In provinciales iustissimus, et tributorum, quatenus fieri posset, repressor. ciuili in cunctos mediocrem habens aerae curam: gloriae audax ac per eam animi plerumque immodici: religionis Christianae insectator; perinde tamen, ut cruore abstineret. Marco Antonio non absimilis: quem etiam aemulari studebat.

CAP. XVII. Post hunc Iouianus, qui tunc domesticus militabat, ad obtinendum imperium consensu exercitus lectus est: commendatione patris, quam sua, militibus notior. Qui iam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno a Persis atque altero proelio victus pacem cum Sapore, necessariam quidem, sed ignobilem fecit: multatus finibus, ac nonnulla imperii Romani parte tradita. quod ante eum annis mille centum et duobus de viginti fere, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quin etiam legiones nostrae, ita et apud Caudium, per Pontium Telesinum, et in Hispania apud Numantiam, et in Numidia sub iugum missae sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea
paci

pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si foederis necessitatem, cum integrum fuit, mutare voluisset, sicut a Romanis, omnibus his bellis, quae commemoravi, factum est. Nam et Samnitibus, et Numantinis, et Numidis confestim bella illata sunt: neque pax rata fuit. Sed dum aemulum imperii videretur, intra Orientem residens, gloriae parum consuluit. Itaque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatae finibus repentina morte obiit: vir alias neque iners, neque imprudens.

CAP. XVIII. Multi exanimatum opinantur nimia cruditate, inter coenandum enim epulis indulserat: alii odore cubiculi, quod ex recenti testorio calcis graue quiescentibus erat: quidam nimietate prunarum, quas graui frigore adoleri multas iusserat. Decessit imperii mense septimo, quarto decimo Kalend. Martias: aetatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio et trigesimo anno; ac benignitate principum, qui ei successerunt, inter diuos relatus est. Nam et ciuilitati propior, et natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanae rei, Iouiano eodem et Varroniano COSS. anno urbis conditae millesimo centesimo et nono decimo. Quia autem ad inclitos principes venerandosque peruentum est, interim operi modum dabimus. Nam reliqua stilo maiore dicenda sunt: quae nunc non tam praetermittimus, quam ad maiorem scribendi diligentiam referuamus.

FINIS.

Fragment of text from the adjacent page, including the letters 'i', 'b', and 'e'.

Ch 2591

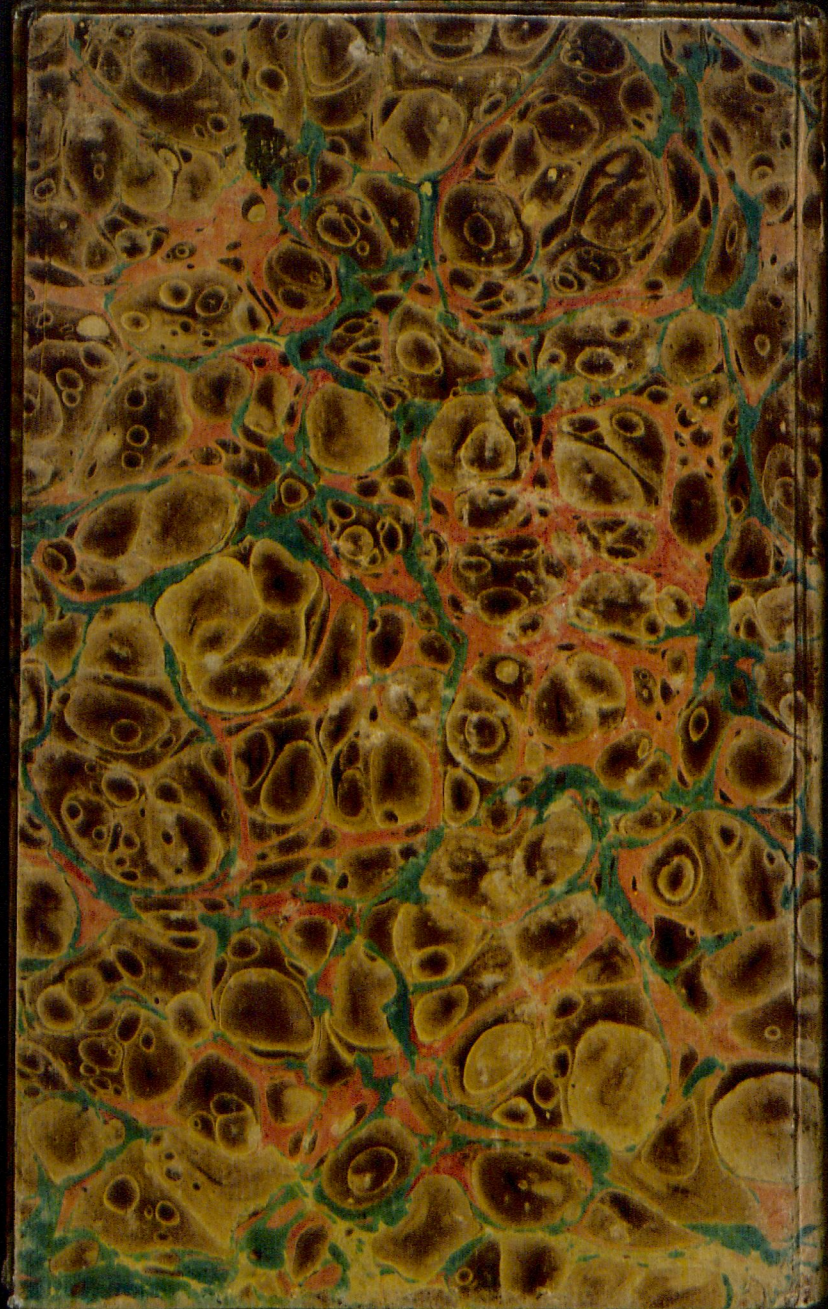
VD18

ULB Halle
008 344 965

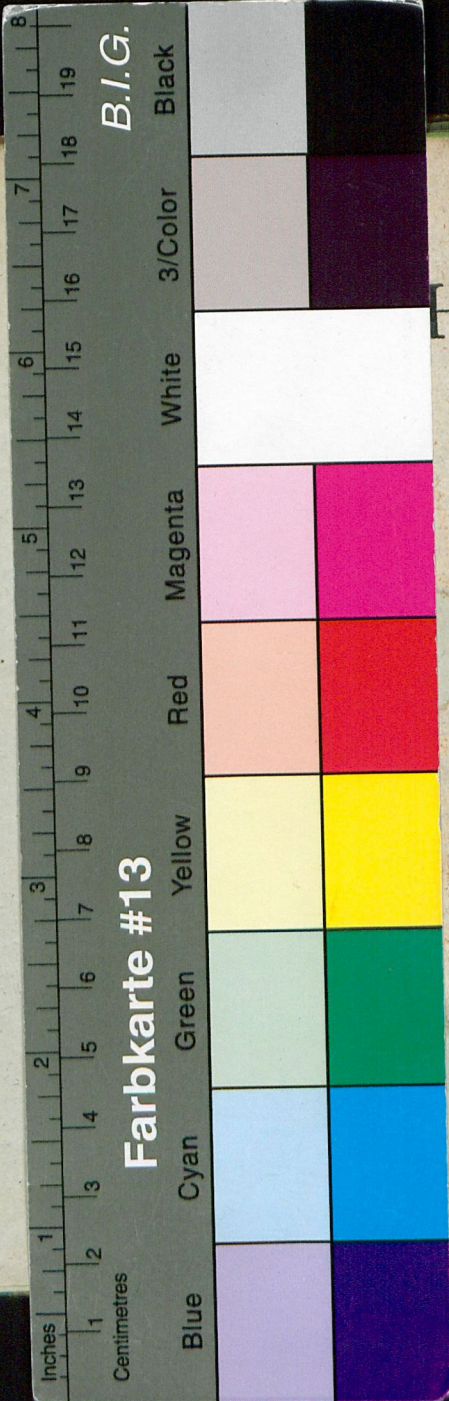
3

EVTROPII
BREVIARIVM
HISTORIAE
ROMANAE.

EDITIO, AD
OPTIMAS EDITIONES
RECUSA.

1910 P. 117

WIRCEBURGI,
Sumtibus JOAN. JACOBI STAHEL;

M DCC LXXVIII.

